

ovica

Achter Jahresbericht

der

k. k. Ober-Realschule

zu

RAKOVAC

in der k. k. kroatisch-slavonischen Militär-Grenze

am Ende

der Schuljahre 187²/₃ und 187³/₄.

A G R A M.

Buchdruckerei und lithogr. Anstalt C. Albrecht.

GRADSKA BIBLIOTEKA
M. G. Kováčik, Karlovy

K 379
OBER-R
jah 1878/3 - 1879/80

REVIZIJA 1890/91.

22626/5

Županije u današnjoj Hrvatskoj, Slavoniji i vojnoj krajini od g. 1102—1301

od

MIJE BRAŠNIĆA.

U razpravi „Župe u hrvatskoj državi za narodne dinastije“, koja je od jngoslavenske akademije znanosti i umjesti primljena, te će do skora u „Radu“ priobćena biti, nacrtah po do sada poznatih spomenicima iz dobe za narodne dinastije poviest hrvatskih župa do g. 1102, a sada se bavim skupljanjem materijala za produženje te radnje od g. 1102—1526. Nu buduć mi nekoja veoma važna djela manjkaju, te mi kroz dulje vremena u arkivima raditi valja, to će još nekoliko godina proći, dok bude moja radnja u svojoj celosti na svijet izaći mogla.

Ja sam si preduzeo, da u ovom članku na temelju do sada skupljenoga materijala bar nekoliko glavnih crtica o županijama u današnjoj Hrvatskoj, Slavoniji i vojnoj krajini od g. 1102—1301 priobćim.

Hrvatske županije razviše se iz plemenskih sjedišta, s toga i bijahu one u prvo doba malene, a broj im naprama broju današnjih županija dosta velik.

Ovaj značaj sačuvaše hrvatske županije većim dielom i za ugarsko-hrvatskih kraljeva iz roda Arpadova, čim se ne malo razlikovahu od ugarskih komitata, kako to i sam Engel priznaje¹⁾; dočim su se za Anžuvina, a osobito za centralizatora Ljudevita I., ovakve iz plemenskih sjedišta postale županije, sve više i više gubile, te većim i važnijim županijama, kao zagrebačkoj, križevačkoj, varaždinskoj itd. pripajale²⁾.

Drugo, što hrvatske županije za Arpadovaca karakteriše, jest to, što su obično ša medjama pojedinih županija medje arkiđjakonata sudarale. Tako n. pr. sudarahu sa medjama županije goričke

medje užega kotara goričkoga u arkidjakonatu goričkom, a sa medjama županije podgorske medje kotara podgorskoga ili pri-gorskoga³⁾).

U latinskih spomenicima ove dobe dolaze županije skoro izključivo pod imenom „comitatus“, kad što samo pod imenima „parochia“ i „provincia.“ Tako se n. pr. spominje u listini od g. 1163 „parochia Modrussae“ i „Parochia Vallis Vinariae“ (Vinodol)⁴⁾; a u dvijema listinama od g. 1272, jednoj Stjepana V., a drugoj Ivana nadbiskupa spljetskoga „provincia de Lica“,⁵⁾ vrlo riedko pod „juppa“, a, samo jedan put pod „supanatum.“

Poslje izumrća narodnih hrvatskih kraljeva nastaje većom stranom razavivša se nasljedna županstva⁶⁾.

Poveljama od g. 1163⁷⁾, 1193⁸⁾, 1242⁹⁾, 1251¹⁰⁾ i 1260¹¹⁾ dobiše Frankapani nasljedno županstvo u Modrušu i Vinodolu.

Poveljom od g. 1277. darova kralj Ladislav IV. biskupu zagrebačkomu Timoteju i njegovim nasljednikom za vječna vremena županiju gerzeničku. Da su tim zagrebački biskupi nasljedno županstvo u županiji gerzeničkoj zadobili, sledi iz rieči povelje: „cum ipsum comitatum non ut honorem, sed in possessionem perpetuam episcopatus zagrabiensi contulerimus irrevocabiliter possidere.“¹²⁾ O tom nas osvjedočavaju još njekoje listine: g. 1278, 6. studenoga prepovjeda ban Nikola sudcem i pobiračem daća, da kunovinu i založinu ni pošto ne utjerivaju u županiji gerzeničkoj¹³⁾; g. 1279. potvrđuje Filip biskup firmanski i legat papinski biskupu zagrebačkomu posjed županije gerzeničke¹⁴⁾; g. 1280, 17. listop. potvrđuje ugarski episkopat to darovanje¹⁵⁾; g. 1284. potvrđuje Ladislav IV. kao punoljetan darovanje županije gerzeničke, učinjeno biskupiji zagrebačkoj¹⁶⁾; g. napokon 1285, 15. rujna zapovieda on stanovnikom gerzeničke županije, da plaćaju od svojih dohodaka onako pristojbu biskupu zagrebačkomu, kako su ju njekoč plaćali svojem županu¹⁷⁾.

G. 1211. darova Andrija II. Cistercitom u Topuskom, čitavu županiju gorsku na koliko nije pripadala crkvnjakom, u onom istom obsegu i onom vlašću, kojom je njemu podčinjena bila, dok bijaše vojvodom ciele Slavonije, izuzev samo šest plemena, koja su i na dalje ostala slobodna. Da je ovim darom i nasljedno županstvo skopčano bilo, sledi iz ovoga mjesta: „Statuimus ergo, quod memorata ecclesia beate Marie de Toplica omnia iura predicta comitatus de Gorra — libere et integre perpetuoque

possideat sub eius libertatis integritatisque tenore, quo duces Sclavonie seu comites de Gorra eadem antea possederunt.“¹⁸⁾ Ovu povelju potvrdiše kašnje kraljevi Bela IV, Stjepan V, Vladislav III, Andrija III, i Ljudevit I.

U spomenicima je na dalje govor o nasljednih županstvima Gušića u Krbavi, Templara u Dubici, a kako Lopašić misli, imahu Blagaji nasljedno županstvo na Gorici.¹⁹⁾

Župani zvali su se latinski „comites“, kad što i „parochiales comites“; ovaj posljednji naziv spominje se n. pr. u jednoj listini od 22. prosinca 1269²⁰⁾; u jednoj listini od i. g. bez dana²¹⁾; u listini od g. 1273, kojom Mate ban ciele Slavonije saborske odluke potvrđuje²²⁾ itd.; a riedko samo „jupanus“, „dux“ i „dominus.“

Svaka županija imala je kao središte svoj županijski grad „castrum“, kojim „castellanus“ upravljao, a u njemu plemići gradski „iobagiones“ i „castrenses“ ili kao što se u jednoj listini od god. 1209 „Burgenses“ zvali (Kuk. Jura I, 41) stanovahu.

Zemljište u županijama bijaše dvovrstno: privatno i državno i kraljevsko. Prvo se dielilo u baštinu svjetovnjaka, i posjed crkveni a drugo sastojalo se iz zemljišta, pripadajućega županjskomu gradu. Tomu ima u listinama sila primjera, tako da samo jedan navedem; spominju se u listini od g. 1221 „terrae castri zagrabiensis“²³⁾; II. iz privatnoga posjeda kraljevskoga i njegove obitelji. Kraljevski posjed bijaše Slonin i Vrbovac, kako to iz listine od 21. travnja 1244 slijedi: „terram regalem nomine Zlonyn net Worbouch in Sclavonia habitam“;²⁴⁾ III. iz onih državnih i kraljevskih dobara, koje je bio vojvoda, bio kralj zaslužnim plemićem pod uvjetom, da ga služe, da u boj idu, darivao, ali im ova zemljišta, ako ne bi njegove zapovjedi izvršivali i natrag uzeti mogao. Plemići, koji samo takova dobra na užitak imahu, zvali su se „iobagiones, servientes civiles i ministeriales.“ Kada bi ovakav plemić bez odvjeka umro, to bi njemu darovano zemljište opet kralju pripalo. Tako pripade zemljište Medjurječje, koje kralj Bela IV. knezu Hudini radi velikih zasluga u borbi protiv Tatarom stečenih darovao bio je, pokle Hudina, ne ostaviv djece, umre, kralju. a ovaj ga pokloni darovnicom od 7. ožujka 1262 Hudinim rođakom.²⁵⁾ Isto tako darivahu i privatne kao moralne osobe zemljišta zaslužnim po njih plemićem, bezuvjetno i uvjetno. Jedan slučaj posljednje vrste zabilježen je u jednoj listini od g. 1293, a budući da su po svoj prilici i kraljevi i vojvode pod sličnima

uvjeti zemljišta davali, to neće biti s gorega, ako ovdje do slovence rieči naveden: Ivan I. biskup zagrebački podjeljuje posjed Gvešće kod Vaške županu Stjepanu i njegovim potomkom „Hoc cauto nichilominus et adiecto, quod idem comes Stephanus et sui heredes nobis et nostris successoribus omni fidelitatis studio processu temporum assistere tenebuntur, quos si videlicet vel quemquam ipsorum contra nos et statum ecclesie nostre in notam infidelitatis vel ingratitude incidere contingerit, quod non optamus, cadere debebunt a iure et proprietate possessionis supradicte, nullo tempore ad eandem reversuri. ²⁶⁾

Stanovništvo županijsko sastoji iz više razreda: 1. iz plemića. Ovi opet bijahu dvovrstni, naime više i niže plemstvo. U spomenutoj već listini od g. 1273, kojom Mate ban ciele Slavonije saborske zaključke potvrđuje, dolazi za više plemstvo ime „barones“, a za niže „nobiles“ Plemići nižega reda sačinjavahu većim dielom t. z. donatarsko plemstvo, te moradijahu u boj poći ²⁷⁾, oni se zvahu, kako već gore spomenuh „iobagiones“, ministeriales, servientes i civiles.“ Nu više puti upotrebljuje se za sve plemstvo rieč „nobiles. Razlika izmedju višega i nižega plemstva izražuje se u spomenicih takodjer riečima „Majores“ za više, a „Minores“ za niže plemstvo. „Iobagiones“ stanovahu skoro izključivo u gradovih, bud županijskih, bud pako u gradovih pojedinih članova višega plemstva, te onih, koji crkvam pripadahu. Oni se i zovu u spomenicih skoro uvijek „iobagiones castri.“ Neznam, hoću li pogriješiti, ako rečem, da i rieči u listini od 24. rujna 1271 „neque magnus, neque parvus, neque baro nec inferior“ ²⁸⁾, razliku izmedju višega i nižega plemstva izražuju, tako da bi rieči „magnus i baro“ člana višega, a „parvus i inferior“ člana nižega plemstva značile;

2) iz stvarno i osobno prostih stanovnika „liberi i homines liberi“, koji svoju vlastitu kuću i baštinu imadjahu. Tako se n. pr. u jednoj listini od god. 1209 spominju „liberi homines de Gorra“ ²⁹⁾. Listinom od g. 1211 odredjuje se, da u županiju gorsku slobodni ljudi (liber homo) sa strane doći mogu, te kao što su slobodni došli, mogu i slobodni otići ³⁰⁾. Nu više puti zgodi se, da se slobodni ljudi bud iz koga razloga komu gospodaru kao kmetovi podvrgnu. Takav jedan slučaj spominje se u listini od 30. svibnja 1257, kojom Bela IV. nekoga Halu i sinove Bodićeve

izpod vlasti crkovnjačke oslobadja, pod koju su se, prinuždeni gladom, sami podvrgli ³¹⁾;

3) iz kmetova. Ovi opet bijahu bud stanovnici na kraljevskih, bud na dobrim pojedinih svjetskih i crkvenih posjednika. Kraljevski kmetovi zvali su se obično „udvornici.“ Tako se spominju u jednoj listini od g. 1217 „udvornici regis“ ³²⁾. Kmetovi nošahu još ime „vasalli“. „Kmet, koga je njegov gospodin naselio na svojem zemljištu nosio je sve dužnosti i terete, morao je obraditi zemlje i vinograde svoga gospodara, plaćao mu kunovinu i ine daće, davao mu gornicu, ratovao u vojsci i nije bio vlastan oporučiti svoje imovine“ ³³⁾;

4) iz slobodnjaka. „Kmet, koga je njegov vlastel za osobitije zasluge oslobodio kmetske, ili tlačke dužnosti, darovao mu posjed, zvao se slobodnjak „libertinus.“ I slobodnjaci imali su njeke dužnosti i terete ³⁴⁾.

Podložnici vlastelinski, bili oni kmetovi, ili slobodnjaci, ili pako i niži plemići, zvali su se ukupno „populi.“ Iz spomenika ne da se točno razlučiti, da li „praediales“ kmetove, ili slobodnjake znači.

Podložnici vlastelinski bijahu nadalje od vlasti županijske i javnih tereta oslobodjeni, a glede uprave i sudstva bijahu svojim gospodarom podvrženi.

5) Iz robova. U spomenicima dolaze za njih imena „servi, mancipia.“ Koji su se sami dali u robstvo, zvali su se „adscriptii“, a njihova djeca „originarii.“ Robovi mogahu se i prodavati, tako n. pr. proda g. 1269 neki Farkaš, sin Damjanov opatiji topuskoj 12 robova za 17 dinara zagrebačkih ³⁵⁾. Robovi mogahu se i drugomu komu pokloniti; tako poklanja g. 1232 Stjepan II. biskup zagrebački čazmanskome kaptolu nekoliko robova s njihovim odvjetkom, ³⁶⁾ itd;

6) iz gostova i naseljenika kraljevskih „hospites, accolae, advenae regis.“ Ovi bijahu po najviše Niemci, te dobiše od kraljeva i vojvoda mnoge povlastice. Takove naselbine bijahu na Greču „hospites in monte Grech.“ Povlasti im dade kralj Bela IV.; ³⁷⁾ g. 1295. 5. siečnja spominje se „Andreas maior ville ac universitas civium grecensium“ (Tkalčić M. I., 235); u Križevcima „hospites de Cris“, povlastice im dade kralj Bela IV. godine 1253; ³⁸⁾ u Petrinji „hospites de Petrina“, povlastice im dade vojvoda Koloman, koje kr. Bela IV. g. 1242 potvrdi ³⁹⁾. U listini od 6. ožujka 1270 spominje se petrinjski načelnik Petar, s na-

slovom „maior ville de Petrina“, kao i gradjani („cives“) petrinjski ⁴⁰⁾; u Jaski „hospites nostri de Jaztrabarecka“, povlastice im dade kralj Bela IV. g. 1257 ⁴¹⁾; u Samoboru, povlastice, dane im od vojvode Kolomana, potvrdi Bela IV. g. 1242 ⁴²⁾; u Varaždinu, povlastice dade im Andrija II. g. 1209 ⁴³⁾; u Virovitici, povlastice, dane od vojvode Kolomna g. 1234 ⁴⁴⁾, potvrdi g. 1248 kraljica Marija ⁴⁵⁾; u jednoj listini od g. 1280, 8. studenoga stoji: „de Vereuche et de Lipoa villicos et cum eis viginti quatuor utriusque ville maiores, seniores et iuratos“ ⁴⁶⁾; u Vukovaru, povlasti im dade vojvoda Koloman g. 1231 ⁴⁷⁾.

Osim ovih naselbina imahu i druga mjesta slobodnu upravu, tako Požega, Osiek, Vinodol, Senj itd. U jednoj listini od g. 1271 spominju se: „Nos Jacobus vicepotesta, iudicesque, consilarii, totaque communitas Scenniensis“ ⁴⁸⁾. U ovakovih slobodnih obćinah nalazimo kao magistrate: načelnika „maior ville, potesta“, podnačelnika „vicepotesta“, sudce „iudices, iurati“, ili „Rihtardus“, kao što se u jednoj listini od g. 1209 zovu („sed inter eos quemcunque volunt Judicem constituent, quem Rihtardum solent appellare“ Kuk. Jura I., 41), vratara gradskoga „janitor castri“ ⁴⁹⁾, te viećnike „consilarii.“

Sloboštine, koje su ovakve naselbine kraljevih i vojvodinih gostiju i slobodni gradovi uživali, dadu se po Tkalčiću u ovo svesti: „pravo izbora vlastitoga sudca, koj bi im sudio, i tako izuzeti bijahu od suda županijskoga, dočim priziv ostaje samo na kralju. Tko bi umro bez potomka, mogao je u oporuci ostavit imovinu komu mu volja, ili ako nije htio obitavat u gradu, mogao je prodat imovinu i otići dalje. Nisu plaćali mitnicu, ni povoz, ni zaluzinu. Birali si vlastitoga župnika. Banu nisu ništa davali nego stan u svojoj kući. Kad bi im ban nanio štete od jedne marke, imao ju stovrstno nadoknadit. Parnice medju njimi nisu se riešavale dvobojem već prisegom i svjedoci. Tko bi umro bez oporuke i svojte, dva diela njegove imovine dobili bi siromasi, a treći grad. Sajam veći držat po dva puta na tjedan, a manji svaki dan, i pravo pobiranja pijacovine. Upravu gradsku rukovodilo bi gradsko vieće i bdilo za sigurnost i poredak grada u smislu zakona, koje je izradilo samo vieće“ ⁵⁰⁾.

Tomu imam pridodati, da se u listinah često „denarii zagrabienses“ spominju, te da je po tom grad Zagreb imao kovanja novca.

Kao seoski načelnici ili knezovi spominju se „villici“, tako n. pr. u saborskih zaključcih od g. 1273 ^{51a}).

Stanovnici županijski bijahu sudovo n više vrsti podvrženi.

1) Po najprije spominje se sud županijski, sastojeći iz župana „comes“ ili „comes parochialis“, sudaca „iudices“ i prisjednika, koji su bili plemići ^{51b}). Pod „iurati“ u listinah razumievaju se po svoj prilici prisjednici. Tečajem vremena biše mlogi, koji pod sud županijski spadahu, od toga suda po kralju oslobođeni, i to po najviše plemići. Dokaza sudu županijskomu ima dosta u listinah, tako veli Andrija II. u darovnici od god. 1211, da cistercijski opati u župi gorskoj isto tako mogu suditi, „qua comites de Gorra eundem populum antea iudicabant“ ⁵²). U pojedinih kotarih županijskih bijahu za njeke pomanje stvari takodjer kolegialni sudovi. Razpre manje znatnosti razpravljahu seoski knezovi i zadružni starješine. Od ovih sudova mogaše se učiniti priziv na županijski sud. Po svoj prilici mogaše se bar u starije doba i od vlastelinskih sudova na županijski sud prizivati.

2) Podložnikom županijskih gradova sudio je kastelan i dvorski sudac „comes curialis.“ U saborskih zaključcih od g. 1278 spominje se „curialis comes Zagrabiensis“ ⁵³), u listini od g. 1193 spominju se dvorski sudci: vaškanski Tiwa, kamenički Martin, križevački Isan ⁵⁴) itd. I od ovoga suda biše tečajem vremena mlogi „iobagiones i castrenses“ oslobođeni.

3) Stanovnici naselbina kraljevskih gostiju, slobodnih gradova i občina, imahu kako već rekoh, svoje vlastite sudove, od kojih se je samo na kralja prizivalo. Poveljom Kolomanovom vukovarskim prišaocem od g. 1231 bi naredjeno, da im u svakoj parnici, koja se među njimi porodi, osim za krv, seoski knez suditi ima. Nu za krv ne može sam suditi nego s vratarom grada, s kojim će zajedno sud držati ⁵⁵).

4) Plemići oslobođeni su od suda županijskoga, te podvrženi sudu banskomu ili kraljevskomu. U saborskih zaključcih od g. 1273, stoji i ta naredba, da plemići u Zagorju i u drugih županijah nisu dnžni primiti k sebi velikoga župana ili doći pred njegov sud; nego sudit će im ban ⁵⁶).

5) Sudbenu vlast glede svojih podložnika imali su plemići i crkva u svojoj ruci. U tom pogledu sačuvalo nam se je najviše spomenika o sudstvu zagrebačke crkve, njezinih biskupa i kap-tola. To pravo sudstva priznadoše im svi skoro ugarsko-hrvatski

kraljevi i hrvatski vojvode, bud u obće, bud pako na po se glede pojedinih krajeva i podanika. Jedna od najvažnijih i najstarijih povelja o toj stvari jest ona od 11. svibnja g. 1198, kojom Andrija vojvoda hrvatski i humski, na prošnju biskupa zagrebačkoga Dominika dozvoljuje, da podanikom biskupskim ne sudi ni tko drugi, osim biskupa ili njegova sudca; zanemari li takav sudac svoju dužnost biti će odgovoran banu, a to se opisuje ovimi latinskim riječmi, „confirmamus et roboramus tam Hungaris, quam Latinis seu Sclavis, ut si quis aliquem de populo tuo et ecclesie predicte in causam trahere voluerit, sub te vel sub iudicibus a te constitutis eum debeat convenire; nec aliquis de iam dicto populo tuo et ecclesie sub alio iudice teneatur alicui respondere“ ⁵⁷). U listinah spominju se „iudex curie episcopalis“ ⁵⁸); zatim biskupski „iudices“ i „comites curiales.“ Sud je bio porotni, sastojeći iz sudaca i porotnika, uzetih iz sustanovnika obtuženikovih, kao što se iz listine od 22. siečnja 1299 vidi, gdje-no stoji: „per publicam sententiam se iudicium comprovincialium suorum, predialium videlicet, rei et convicti redditi exstitissent“ ⁵⁹).

Skupštine županijske spominju se u jednoj listini od g. 1218 „generales congregationes“ ⁶⁰).

Ako prem bih o ovih zanimivih, od naših književnika još dosta neiztraženih odnošajih mlogo toga još reći mogao, ne dopušta mi prostor ovoga programa, da stvar na široko izvedem.

Sada da predjem na pobrajanje pojedinih županija i njihovih župana; nu buduć da bi ovdje kod svakoga skoro imena izvore navesti morao, a tim bi odmjereni mi prostor prekoračio, to izpuštam sa svim literarne navode.

I. Bočaćka, županiji ličkoj susjeda sa sjevera god. 1111 „juppam Bochachi.“

II. Bužka, županiji ličkoj susjeda sa sjevera g. 1111 „jup-pam Buččani.“

III. Čazmanska, g. 1289 „comitatus chasmensis“

IV. Dubička, dolazi u listinah pod imenima „comitatus dobicensis i dubicensis Dobicha, Doboka i Dobuka“, i zauzimaše predjel oko Dubice grada na turskoj granici.

Župani:

1249. Nicolaus, u jedno Magister Tavernicorum. Ovaj župan vojevaše kod Šajove kao nepomičan stup uz osobu kralja

Bele IV., od kojega takodjer na kršćanske vlasti kao poslanik odašiljan bi. Radi mnogih stečenih zasluga darova mu g. 1249 kralj Bela IV. brdo Šaršomljo u baranjskoj županiji i uzvisi ga na čast meštra tovarnika mladoga kralja Stjepana.

1271. 24. rujna Laurencio bano de Sceurino et comite de Doboka.

1272. 17. lipnja to isto.

1272. bez dana to isto, samo „Zewrino“ mjesto „Sceurino.“

1268. Magistro Baas comite dobicensi.“

V. Gadska, ležase medju podgorskom ličkom, bužkom i senjskom županijom tamo do mora. G. 1185 totam Geczam (varijant Ketschiam); 1292, 19. kolovoza a finibus comitatus de Chelun usque Gazecham.

VI. Garička, okolica toga grada.

Župani:

1281. 27. travnja, magistri Johannis comitis de Guarig.

1297. 20. siečnja. Nos Michael, dei gracia episcopus zagabiensis, comes de Garig.

1297. 1. rujna, isti, samo što stoji „de Garygh.“

VII. Gerzenička. 1257. 28. ožujka comitatus de Gerzenche; 1285, 15. rujna Gerzencha.

Župan:

1297. 20. siečnja. Nos Michael, dei gracia episcopus zagabiensis et comes de Gersench.

VIII. Gorička. Sa medjami ove županije sudaraše, kako već gore spomenuh, pod punoma prostor užega kotara goričkoga u nekadašnjem arkiđjakonatu goričkom bez Podgorja, Metlike i Medjurječja. Županija ova dolazi u spomenicima pod imeni „Goritia, Gorichia, Ducke, Guecke, Guethke, Guechke, Guechka, Guesche, Gorice.“

Župani:

1197. Albertus de Michovo. U listini ne stoji izrično, da je on župan gorički, ali ga za takvoga Krčelić i Lopašić drže.

1209. comes Borili de Gorice.

1218. quondam comitis Stephani de Gorichia.

1224. Boncelaus comes Goricensis.

1225. spominje se gorički župan Miroslav.

1271. Petrus comes Goricensis.

1271. 24. rujna Petro magistro dapiferorum comite de Dueke.

1272. 17. lipnja, to isto samo „de Guechca.“

1272. 7. Idus May, to isto.

1274. 31. svibnja, Nycolao iudice curie nostre, comite de Guecke, i još u nekim listinah te godine to isto.

1281. 27. travnja, magistri Johannis, comitis de Guethke.

IX. Gorska. U ovoj županiji, kako već spomenuh, dobiše cisterciti nasljedno županstvo.

Župani:

1209. comes Gutitemerus, qui eo tempore erat comes Gorre.

1234. praeceptor Gorre.

1266. 29. studenoga, quod si cellerarius et comes H. t prescripti in Gorra.

X. Ivanička.

1289. 20. svibnja „in comitatu nostro de Iwangh.“

XI Kalnička. Kalnik dolazi u spomenicima pod imenom „Kemluk i Kemnuk.“

1264. 25. kolovoza „in comitatu de Kemnuk“ i „Magistri Nicolai, comitis de Kemnuk.“

1272. 17. lipnja „Rolando bano, perpetuo comite de Kemluc.“

XII. Krapinska.

1222. „Petro de Crapuna.“

XIII. Kamenička (Kewe, Keu) u istočnom dielu Sriema.

Župani:

1201. Achilleo, curiali comite et kewiensi.

1208. Nicolao, curiali comite keveniensi.

1209. Martino keweiensi. U jednoj listini Andrije II. od g. 1209 stoji u izdanju Kukuljevićevu među svjedoci „Nicolao Kemerensi“ (Kuk. Jura I., 42), što mislim, da je pogriješno, te bi imalo po svoj prilici stajati „Nicolao Keweniensi.“

1210. kao 1208.

1211. Marcello keueyensi, qui et curialis comes est.

1212. Bancone bano, unapalatino regni Hungariae com. keve.

1213. } Hogone keuueniensi
} Poth Keuensem comitatum tenentem.

1220. Julia com. kev. una comes curialis.

1221. Laurencio filio Ochuz magistro pincernarum et comite Keweiensi.

1235. Dilecto cognato nostro Calo Johanne Domino Syrmii et comite de Kewe.

1238. Julia iudice nostre curie et comite de Kewe.

1272. 17. lipnja. Anselmo comite de Kewe et de Crasu.

1273. 29. rujna. Laurencio magistro pincernarum nostrorum et comite de Keve et de Crasu.

1273. bez dana to isto, samo „de Kewe et de Krassow.

1274. }

1275. } Nicolaus una iudex curiae.

1291. Laurencius una banus de Zeurino et com. de Krasso.

XIV. Krbavska. G. 1163, maxime parochiam Corbaviae.

XV. Križevačka.

Župani:

1225. Prestaldus vero super his Petco comes crisiensis.

U listinah od g. 1252 i 1253 „Georgius comes crisiensis.

XVI. Lička, predjel ovu stran Velebita. G. 1111 „jupam Liche“; 1185 „medietatam Licae“; u dvijema listinama od g. 1272 „provincia de Lika.“

XVII. Modruška, g. 1163 „parochiam Modrussae“; 1193 „totam terram pertinentem ad comitatum Modrus“; 1292, 19. kol. „a finibus comitatus pe Chelun usque — Modrussian“ itd. Kako već na početku ove razprave spomenuh, dobiše županiju modrušku Frankapani u nasljedno županstvo, s toga i izpuštam pobranje župana te županije.

XVIII. Moravačka.

Župani:

1242. Abraam, comiti de Moroucha et Nicholao Fratri eiusdem.

1247. 11. rujna; 1265; 1270, 1. rujna i 1270, 4. rujna „Abram, comitem de Moroucha“; a u listini od g. 1227, 20. kolovoza „de comitatu Morocha.“

XIX. Moslavačka.

Župan:

1293. comiti Stephano de Monuzlo.

XX. Novačka. G. 1255, 13. ožujka „Et licet totum supanatum de Nouak fideli nostre Prezde bano contulerimus.“

XXI. Novigradska. Crnčić misli, da se ovdje pod Novigradom razumievu onaj na rieci Dobri kod Karlovca. G. 1163

„parochia Novigradi“; g. 1185 „parochia Nouigrad.“ Ne znam, da li je bio župan ove županije u listini od g. 1108, 25. svibnja spomenuti „Slauiz comes Nouogradensis.“

XXII. Okička.

Župani:

1274. Dyonisio Palatino, comite de Oklich et Judice Cumanorum.

1280. Nos Juan comes, filius Irizlai, comes de Ocluch.

1281. Nos Iwan, comes de Oclich, filius Irizlai.

XXIII. Podgorska. G. 1111 „Juppam sub alpibus, suis cum terminis, a castro latine Murula uocato, sclauonice autem Stenice, usque ad flumen Copriue.“ Ova se župa prostirala dakle od grada Stenica do rieke Koprive. Stenice su malo dalje Jablanca k Senju, a pod Koprivom razumieva se rieka Zrmanja.

XXIV Podgorska, istoimena s onom pod brojem XXIII. ali različita položaja, prostirala se u današnjem kotaru banijanskom, jastrebarskom, krašićkom i po nešto pokupskom, dolazi u spomenicima pod imenima „Pogoria“ i „Podgoria.“ G. 1244. podieli Bela IV. povlastice podgorskim plemićem izpod Ozlja, a g. 1257 prišaoce podgorskim u Jastrebarskom.

XXV. Požežka.

Župani:

1220. Ladislao magistro Agazonum et comite de Posega.

1240. Albertinus.

1250. XI. Kalend. Decemb. „sub testimonio nobilis matrone Comitisse de Possega — Magistro Johanne preceptore de Posega-

1259. Philippus.

XXVI. Rovišćanska. „Roicha“, „Reycha“

Župani:

1279. Nicolai uidelicet comitis de Reyche. U ovo doba spominje se još kao župan rovišćanski neki Haholdus.

XXVII. Senjska. G. 1185 „parochia Segnia.“ Ova županija protezala se po Črnčiću od Gadske do Povila, do Vinodola, pak do gore Gvozda

XXVIII. Srijemska.

Župani:

1233. Giletus dux Sirmii.

1235. Dilecto cognato nostro Calo Johanne Domino Sirmy.

1242. Dilecto cognato nostro Johanne Angelo domino Syrmie.

1272; 1273, 29. rujna i 1273 bez dana „Vgrino magistro agazonum nostrorum comite sirmiensi.

1274. Johannes.

XXIX. Toplička.

Župan:

1291. Laurentius.

XXX. Varaždinska.

Župani:

1135. Belée, comes Varasdiensis. O ovom županu čini se takodjer spomen u jednoj listini od g. 1181 „quidam Belée nomine, comes de Garestin, tempore avi mei regis Bele secundi.

1193. Stephano, com. de Worosth.

1198. 11. svibnja. Crasone comite guarastiensi. On se spominje još u listinah od 1200, 15. listop.; 1200 bez dana; 1201; 1202 i to pod oblicima „Cresen“ i „Crasun.“

1209. Zacharia tunc tempore Varasdiensi comite.

1220. Ochiuz, curiali comite Regine, bano et comite Worostiensi.

1244. Michael comes Varasdiensis.

Najznamenitiji pako od sviju župana važdinskih jest Jernej Knežinečki, koj si je u borbi s Tatari neumrlih zasluga stekao. Kralj Bela IV. uzvisi ga po najprije na čast meštra kraljevskih konjušnika, za tim g. 1267. na čast dvornoga sudca i za jedno na čast bansku, darovaše mu jur g. 1251. četiri sela u varaždinskoj županiji, ležeća medju Plitvicom i Bliznom, a u satmarskoj županiji imanje Terebeš iznad rieke Tur. On se spominje u mlogih listinah iz druge polovine 13. stoljeća.

1258. Andreas, comes Vorosdiensis.

1261. i 1263. unacum magistro Moys, simigiensi et worosdiensi comite.

1271. Aladarius.

1273. 25. kolovoza, permissione Stephani comitis worosdinensis.

XXXI. Vinodolska. Kako već na početku ovoga članka spomenuh dobiše knezovi Frankapani ovu županiju u nasljedno županstvo, s toga i na stran stavljam nabrajanje župana te žu-

panije, jer bi to značilo pisati poviest po Hrvate znamenite porodice Frankapana, a tim bih prekoračio stavljene si granice.

XXXII. Virovitička. G. 1274. spominje se virovitički župan Nicolaus, ujedno magister agazonum regalium.

XXXIII. Vukovarska.

Župani:

1222. Cosma de Wolcou com., Woiavoda camerario.

1231. Petro de Walkow.

1232. Petri comitis de Wlkow.

1234. Georgij comitis de Wolko.

1248 G. 1265 spominju se povlastice od g. 1248 „dilecti fidelis nostri Laurentii, condam waywode Transilvani et comite de Wolkow.

1251. 5. siečnja „magistro Laurentio woywode nostro partium Ultrasilvanarum et comite de Walko.

1251. IX. Calend. Decemb. Laurentio Vojavoda Vltrasilvano et comite de Vlcou.

1252. 20. kolovoza, „per dilectum et fidelem nostrum Ladislaum vojvodam Transylvanum et comitem de Volku.

Kao župani vukovarski spominju se još: god. 1270 Merk; 1272 Dominicus; 1273 Paulus, u jedno ban severinski, 1279 Raynoldus i 1291 Nicolaus.

XXXIV. Zagorska.

Župani:

G. 1242 i 1261 „Farcasio de Zagoria.“

XXXV. Zagrebačka. Od njezinih župana znamenitiji su:

1209. zagrabiensem comitem Vanleginum.

1224. Bachia comes Zagrabiensis.

1225. Wakyam zagrabiensem (i. e. „comitem).

1230. Ego Neemilus vicebanus et comes zagrabiensis.

1252 i 1256. Alexander magister vicebanus et comes zagrabiensis.

1266. 29. studenoga in textu privilegii Iwnus comitis zagrabiensis vidimus contineri.

1269. 7. ožujka. Nos Detricus comes zagrabiensis.

1270. 1. i 4. rujna. Nos Hodus comes zagrabiensis.

Osim toga podpadahu pod vlast vojvode ciele Slavonije tri magjarske županije:

1) Baranjska.

2) Salajska. Po listini od g. 1248. ležaše Rasinja, sada u križevačkoj, tada u salajskoj županiji.

3) Šimedjska. Ova se je županija protezala za Arpadovaca sve do moslavačkih gora preko Drave. Po listini od godine 1245 ležaše u njezinu obsegu Medjuriečje, sada u križevačkoj županiji, a po listini od g. 1255. Zdence, sada u belovarskoj županiji.

O p a z k e.

¹⁾ Engel, Staatskunde und Geschichte von Dalmatien, Kroatien und Slavonien 584. — ²⁾ Tkalčić I. K., Poviest Hrvata II., 246. — ³⁾ Lopašić R. Cetin u književniku III., 482. — ⁴⁾ Kercselich, Notitiae prae-liminaires 162; Farlati, Ill. sacrum III., 184. — ⁵⁾ Kukuljević, Jura I., 81, 82; Farlati, Ill. sacr. III., 285. — ⁶⁾ Lopašić l. c. str. 481. — ⁷⁾ Kercselich, Not. str. 162; Farl. III., 184. — ⁸⁾ Kercs. Not. str. 167; Kukuljević, Borba Hrvata s Mongoli i Tatari str. 69—75; Fejer, Codex diplom. II., 292 seq.; Katona, H. C. R. H. IV., 419 seq. — ⁹⁾ Kercs. Not. str. 193, 194. — ¹⁰⁾ Kercs. Not. str. 195. — ¹¹⁾ Kuk. Jura I., 71, 72. — ¹²⁾ Tkalčić, Monumenta historica episcopatus zagrabiensis I., 191; Kuk. Jura I., 86; Kercs. Hist. Eccl. Zagr. str. 89; Katona, H. C. R. H. VII., 721. — ¹³⁾ Tkalčić, Mon. I., 191. — ¹⁴⁾ Ibid. str. 199. — ¹⁵⁾ Ibid. str. 202. — ¹⁶⁾ Ibid. str. 215. — ¹⁷⁾ Ibid. 217. — ¹⁸⁾ Ibid. str. 25; Kukuljević, Opatija b. d. Marije u Topuskom (Književnik I., 95). — ¹⁹⁾ Lopašić l. c. — ²⁰⁾ Tkalčić, Mon. I., 145. — ²¹⁾ Ibid. 147. — ²²⁾ Šulek, Naše Pravice 33; Kuk. Jura II., 4; Bogišić, Pisani zakoni na slovenskom jugu I., 135. — ²³⁾ Tkalčić, Mon. I., 49. — ²⁴⁾ Ibid. str. 80. — ²⁵⁾ Ibid. str. 127. — ²⁶⁾ Ibid. str. 232. — ²⁷⁾ „Item cum hostilis incursus, vel exercitus venerit super regnum, aut dominus rex processerit in expeditionem personaliter, tunc nobiles regni de Slavonia, singuli et universi ire in exercitum tenebuntur, ita tamen, quod iidem cum baronibus, quibus voluerint, exercituandi habebunt liberam facultatem.“ Saborski zaključak od g. 1272. Bogišić, Pisani zakoni I., 134, 135; Šulek, naše pravice str. 31; Kuk. Jura II., 4. — ²⁸⁾ Tkalčić, Mon. str. 159. — ²⁹⁾ Ibid. str. 24. — ³⁰⁾ „Sicut autem liber intravit ita quando voluit liber discredat.“ Ibid. str. 27. — ³¹⁾ „mole paupertatis oppressi, se cum terris suis domini sancti sepulchri de Golgonicha reddissent servituros.“ Tkalčić ibid. str. 117. — ³²⁾ „hinc participiat

metas cum udvornicis regis.“ Ibid. 48. — ³³) Tkalčić, Poviest Hrvata II., 245. — ³⁴) Ibid. — ³⁵) „idem Farcasius confessus est viva voce: duodecim servos et ancillas, hereditarios suos, pro decem et septem marcis denariorum zagrabiensium ipsi domino abbati vendidisse.“ Tkalčić, Mon. I., 149. — ³⁶) „Preterea contulimus capitulo per se, quedam mancipia una cum suis heredibus, heredumque successoribus.“ Ibid. str. 72. — ³⁷) Kuk. Jura I., 66. — ³⁸) Kuk. Jura I., 69, 70; Endlicher, Monumenta Arpadiana str. 481, 482. — ³⁹) Kuk. Jura I., 60. — ⁴⁰) Tkalčić Mon. I., 149. — ⁴¹) Kuk. Jura I., 486; Endlicher, Mon. str. 459. — ⁴²) Kuk. Jura I., 62, 63; Kercs. Not. str. 458; Fejer, Codex dipl. IV., I., 264; Katona H. C. V., 1066. — ⁴³) Kuk. Jura I., 41, 42. — ⁴⁴) Kuk. Jura I., 59. — ⁴⁵) Ibid. I., 484—486. — ⁴⁶) Tkalčić Mon. I., 203, — ⁴⁷) Za hrvatske čitaoce najbolje je izdanje ove povelje u Šuleka, naše pravice 20—23, gdje je ujedno i hrvatski prievod s komentarom. — ⁴⁸) Tkalčić, Mon. I., 160. — ⁴⁹) U povelji Kolomanovoj vukovarskim prišaocem „non per se, sed per janitorem castri.“ Šulek, Naše pravice 21. — ⁵⁰) Tkalčić, Poviest Hrvata II., 247. — ⁵¹ a) Šulek, Naše pravice str. 35; Bogišić, Pisani zakoni I., 135; Kuk. Jura II., 5. — ⁵¹ b) „Judicia quoque et universas causas eorum justiciarias in sede comitatus Zagrabiensis, ad instar aliorum Nobilium ejusdem sedis prosequi, actitare et actitatas observare teneantur.“ List. od g. 1264. Kuk. Jura I., 75. — ⁵²) Tkalčić, Mon. I., 27. — ⁵³) Kuk. Jura II., 88; Fejer Cod. V., II., 498; Bogišić, Pisani zakoni I., 137. — ⁵⁴) Tkalčić, Mon. I., 6. — ⁵⁵) „ut omnem causam, inter ipsos ortam, praeter effusionem sangvinis, major ville eorundem iudicare tenetur. Effusionem tamen sangvinis non per se, sed per janitorem castri possit iudicare, cum quo iudicium habeat commune.“ Šulek, Naše pravice 21 itd. — ⁵⁶) „Nec volumus sub silentio preterire, quod nobiles in Zagoria, et aliis comitatibus consimilibus existentes, comiti parochiali descensum dare non tenentur, nec eius astare iudicio, sed banus eos iudicabit.“ Ibid. str. 33. — ⁵⁷) Tkalčić, Mon. I., 7. — ⁵⁸) Listina od 14. veljače 1289, Ibid. I., 224. — ⁵⁹) Ibid. I., 240, 241. — ⁶⁰) Kuk. Jura I., 49.

Panonski grad „Cibalum.“

Svakomu našincu, koj se iole bavio starijom poviesti današnje Slavonije i Srijema, biti će poznato, da je ovaj predjel u rimsko doba nekolikimi i to liepimi i znamenitimi gradovi okićen

bio, te da se je u njem u 4. stolj. po Isusu mnogi boj na crkvenom i političkom polju bio. Do ista, kada čovjek dublje poviest rimskoga carstva za Konstantina velikoga, a još više za njegovih sinova prouči, mora priznati, da u to doba ovaj maleni dio ogromne rimske države velika važnost ide. Ova kao i druge okolnosti pobudiše već u prijašnje doba naše i strane učenjake na izučanje poviesti bud ovoga kraja u obće, bud pojedinih njegovih gradova. Medju ovimi zauzimlju prvo mjesto: Sirmium, Mursa i Cibalum. Poviest prvih dvaju gradova izradjena je već u nekoliko monografija¹⁾, koje su u starije ili novije doba većim, manjim li znaanjem pisane. O Cibalumu je takodjer pisano, ali ne sustavno, to su samo pojedine crtice, koje je gdje koj pisac u kakvoj knjizi ili kakvom časopisu prigodomice priobćio. To je najglavniji razlog, što sam nakanio, da ove raztrešene crtice u jednu cjelinu skupim; nu ovdje ću radi pomanjkanja prostora samo o imenu i položaju grada „Cibalum“ progovoriti, dočim njegovu političku i crkvenu poviest do zgodnije prilike na stran stavljam.

Imena, pod kojima se kod grčkih i rimskih pisaca grad „Cibalum“ spominje, ova su:

Kod Zosina: *κίβαλις*.

εἰς κίβαλιν (Zosimus, ex recognitione Im. Bekkeri. Bonnae 1837, l. II., c. 18 p. 82);

τὴν κίβαλιν (l. II., c. 19 p. 83; l. II., c. 48 p. 115);

ἀπὸ κίβαλως (l. II., c. 19 p. 84);

κίβαλιν (l. II., c. 49 p. 116);

ἐκ κίβαλως (l. III., c. 36 p. 173).

Kod Diona Cassija (D. Cassii historia romana LV., 52) i Ptolemeja (2, 16, 7)²⁾ takodjer „*κίβαλις*.“

¹⁾ O Sirmiju je najbolja monografija: „Szörényi L. Vindiciae Sirmien-ses, seu Descriptio Sirmii una cum suo Episcopatu. Posonii 1734.“ O crkvenoj poviesti ovoga grada, a osobito o njegovih koncilijima vidi članak u Kirchenlexikon od Wetzera i Weltea. Schallerova monografija o gradu Mursi priobćena je u programu osječke gimnazije 1858.

²⁾ Mijat Stojanović je valjda po kakovu starom izdanju Ptolemejove geografije, u kojoj „*Βυβαλις*“ mjesto „*κίβαλις*“ stoji, u Arkivu V., 196, 197, uztvrdio, da se je Cibalum poslje Bubalis zvao; pogriješna je takodjer g. 356, u koju on bitku izmedju Licinija i Konstantina velikoga stavlja. Ove dvie pogriješke prenio je i Mařík u svoj zemljopis troj. kraljevine.

U crkvenoj poviesti Hermija Sozomena Salaminca $\kappa\iota\beta\acute{\alpha}\lambda\alpha\varsigma$ u akusativu. Hermiae Sozomeni Salaminii ecclesiasticae historiae l. I., c. 6 u djelu: Socratis Scholastici et Hermiae Sozomeni Historia ecclesiastica graece et latine, edidit Henricus Valesius. Parisiis 1686 str. 172) i kod Philostorgija „ $\kappa\iota\beta\acute{\alpha}\lambda\alpha\iota$ “ (Ex ecclesiasticis Philostargii historiis epitome, confecta a Photio patriarcha l. VIII., c. 16).

U crkvenoj poviesti Sokrata skolastika „ $\kappa\iota\beta\acute{\alpha}\lambda\iota\varsigma$ “ ($\pi\acute{o}\lambda\epsilon\omega\varsigma$ $\kappa\iota\beta\acute{\alpha}\lambda\epsilon\omega\varsigma$. Socratis Scholastici ecclesiasticae historiae l. IV., c. 1. kod Valesija str. 172).

„Cibalaе“ kod Aurelija Viktora (apud Cibalas. Aurelius Victor, Epitome c. 41; Gratianus — ortus apud Cibalas, Aurelius Victor, Epitome c. 45); kod Amijana Marcelina (natus apud Cibalas. Ammian. Marcel. l. XXX., c. 7) i kod Eutropija (apud Bihalas. Eutropii breviarium historiae romanae l. X. c. 5).

U njekoj poviesti o rimskih carevih dolazi samo adjektiv „cibalensis“ („ad cibalensem campum“ u Anonymus Valesii: de Constantio Chloro, Constantino Magno et aliis imperatoribus c. 15 kod Muratoria Scriptores rer. Ital. XXIV., 638).

U životu Konstantina velikoga „Cibalis“ („ad Cibalim.“ Constantini Magni vita kod Arntzena, Panegyrici veteres p. 301).

U aktih o smrti sv. Polliona adjektiv „cibalitanus“ i ime stanovnika cibalitanskih „Cibalitani“ („ad urbem Cibalitarum“ i „in civitate cibalitana.“ Acta S. Pollionis, koja su po najprije kod Bollandista u 3. svezku mj. travnja tiskana, a od ovud kod Farlatija Illiricum Sacrum VII., 577, 578 i u djelu: Acta Sanctorum Ungariae, ex I. Bollandi ejusque cont. operibus excerpta et prolegomenis ac notis illustrata. Tyrnaviae 1743 str. 252—256 pre-tiskana).

U kasinatskoj kronici „Cibalis“ (Epitome Chronicorum Casinensium, conscripta ab Anastasio Seniore u Muratori, Rer. italicar. SS. II., 353).

U kozmografiji Anonima Ravenjanina takodjer „Cibalis“ (Ravenatis Anonymi cosmographia edid. Pinder et Parthey. Berlini 1860, IV., 19 p. 216, 13. U jednom rukopisu k istoj kozmografiji iz 14. ili 15. stolj. stoji „cabalis“).

Najinteresantniji spomenik glede imena jest pako Itinerarium Antonini Augusti et Hierosolymitanum u izdanju Partheya i Pindera, jerbo su u njem svi rukopisni varijanti zabilježeni, koje ću ja ovdje navesti. (Cieli naslov izdanja glasi: Itinerarium Antonini

Augusti et Hierosolymitanum. Ex libris manu scriptis ediderunt G. Parthey et M. Pinder. Berolini 1848. Ovomu izdanju kao supplement izadjoše po jednom veronežkom rukopisu od Detlefsena dopunji u *Revue Archeologique* VIII. (kolovoz 1868) str. 99—108. Izdanje Wesselingovo, ako prem inače veoma dobro, već je ostarjelo).

131, 2 p. 62 stoji u tekstu „Cibalas“ po jednom rukopisu na koži iz konca 8. stoljeća; varijanti: „Cibula“ u rukop. florentinskom iz 10. stolj., a u ostalih „Cibulas“, na ostalih mjestih dolazi u tekstu „Cibalis“, i to: 261, 1 p. 122 (varijanti: „cinalis“ u madridskom rukopisu na koži iz 14. ili 15. stolj., u ostalih „ciualis“; u Wesselingovu izdanju „Cibalas“); 232, 5 p. 109 (i u rukopisu parižkom na koži iz 10. stolj.; varijanti: „ciales“ u rukopisu monakovskom na koži iz 16. stolj., u ostalih „cinalis“) 267, 2, p. 127; 268, 4 p. 128 (u rukopisu remskom na koži iz g. 1417 „ciralis“); na pokon 563, 2 p. 267.

Na tabuli Peutingerovoj stoji na onom mjestu, gdje je „Cibalum“ ležao, znak za velik grad, ali nije ni kakvo ime zabilježeno (najbolje izdanje ove tabule jest: *Die Peutinger'sche Tafel. Herausgeg. von K. Mannert. Leipzig 1824*); s toga je krivo mislio pokojni Arneth, da „Ad Labores“ na Peutingerovoj tabuli „Cibalum“ predstavlja (*Wiener Zeitung* 1845, br. 56. Isto je tako krivo mislio Mannert (III., 680), da se pod „Ad Labores“ na Peutingerovoj tabuli „mutatio Leutuonano“ u itineraru jeruzolimskom razumieva).

Na pokon imamo dva u Vinkovcih izkopana kamena, na kojima je ime toga grada zabilježeno.

Na prvom je sljedeći nadpis:

(L) I B E R O. E T
L I B E R A E. S A C^R
M. V L P^V. F R O N I O
A E M I L I A N V S. D E C.
M V N. C I B ^A L. F E C.

(Ovaj spomenik nadjen je g. 1772 na onom mjestu, gdje je sada katolička župna crkva; visina mu je 3' 3" 6"', a širina 1' 3" 2"'; sada je postavljen u hodniku t. z. velike straže vinkovačke. Nadpis priobćen je već na sljedećih mjestih: *Katancsich*, *Istri adcolae* I., 405; *Farlati*, III. sacr. VII., 573; u *Wiener Jahrbücher der*

Literatur sv. 55, Anzeige-Blatt str. 35; u Wiener Zeitung 1845 br. 56; M, Brašnić, Rimski nadpisi u Vinkovcih u Dragoljubu 1867, str. 813 itd.).

Nadpis na drugom kamenu glasi:

D.

P. A E L. V A

C I B A L O

P. A B R. C^o. L.

C E N T o. C^o.

(Kamen, na kom je ovaj nadpis, sasvim je oštećen, on se čuva u starinarskoj sbirci vinkovačke gimnazije a nadpis priobćen je od mene na već navedenom mjestu).

Rieč „Cibalo“ na ovom nadpisu nije ni šta drugo, do dativ ili ablativ od nominativa „Cibalum“, s toga se ja ovoga imena i držim.

Na kom je mjestu pako „Cibalum“ ležao?

Ammianus Marcellinus („Natus apud Cibalas Pannoniae oppidum“ l. c.); Zosimus („πόλις δὲ αὐτῇ Παιονίας ἐστίν“ l. II., c. 18 p. 82); životopisac Konstantina velikoga („ad Cibalim Pannoniae oppidum“ l. c.); kronika kasinatska („in Pannonia Cibalim“ l. c.) i Sokrates skolastik (u latinskom prievodu: „Fuit hic (t. j. Valentinianus) natione Pannonius, ortus e civitate Cibali“ l. c.) vele, da je ovaj grad u Panoniji ležao.

Po bliže označuje položaj ovomu gradu Aurelius Victor, dočim veli, da je on na močvari „Hiulca“ ležao (apud Cibalas iuxta paludem Hiulcam“ Aur. Vict. Epitome c. 41).

Močvaru ovu spominje još Dio Cassius („στρατοπεδευομένῳ πρὸς τοῖς Οὐλκαίοις ἔλεσι.“ Cass. Dio. NF. 32 ed. Im. Bekker p. 103) i Ennodius („Ulca fluvius est tutela Gepidarum“ M. Fel. Emodii Panegyricus, Theodorico regi dictus VII., 1 u Manso, Geschichte des ostgotischen Reiches in Italien str. 453). ¹⁾

O položaju te močvare ne slažu se njemački pisci. Mascou (II., XI., 8 Not. 13), a po njem Aschbach (Geschichte der Heruler und Gepiden str. 72) veli da je to blatno jezero u Ugarskoj; Zeuss da je to Aluta, (Die Deutschen und die Nachbarstämme str 439), a Büdinger (Oesterreichische Geschichte I., 53), da je to

¹⁾ Ovu močvaru razumieva valjda i Zosimus, kada veli, da je oko Cibala „λίμνη βαδεία“ (l. II., c. 18 p. 82).

Sava, druga mnijenja i ne spominjuć. Sam Šafarik pogodi istinu, kada reče, da je to „Vuka“ u Slavoniji (Slawische Alterthümer II., 20. 661).

Dakle je „Cibalum“ u Slavoniji ležao, ali gdje?

U tom su historici i geografi dvojaka mnijenja: jedni drže, da je „Cibalum“ na onom mjestu ležao, gdje su sada Vinkovci, a drugi, gdje je sada Svilaj. (Zagovornici drugoga mnijenja jesu medju inimi: Gibbon (Geschichte der Abnahme und des Falls des römischen Reiches. Uebersetzt v. C. W. v. R. Wien 1790, sv. II., str. 287) i Manso (Manso, Leben Constantin des Grossen. Breslau 1817 str. 54 i Geschichte des ostgothischen Reiches in Italien str. 453). Pallmann koleba se iz medju jednoga i drugoga mnijenja (Die Geschichte der Völkerwanderung, nach den Quellen dargestellt II. sv. str. 439, Weimar 1864).

Pristaše prvoga mnijenja imaju pravo, i to iz triju razloga:

1) jerbo je po tabuli peutingerovoj „Cibalum“ na onom mjestu ležati imao, gdje su sada Vinkovci (Forbiger, Handbuch der alten Geographie III., 478).

2) jerbo je odaljenost, od Murse i Sirmija do Cibala, označena u itineraru Antonina Augusta, tolika, kolika sada od Osjeka i Mitrovice do Vinkovaca, a na pokon

3) jerbo su osim mnogih drugih starinskih predmeta još i ona dva gore spomenuta spomenika, na kojima je ime toga grada zabilježeno, u Vinkovcih izkopana.

M. Brašnić.

Важно отметить, что в настоящее время в научной литературе по истории и географии Восточной Европы и Балтии отсутствуют работы, посвященные истории и географии Восточной Европы и Балтии.

Важно отметить, что в настоящее время в научной литературе по истории и географии Восточной Европы и Балтии отсутствуют работы, посвященные истории и географии Восточной Европы и Балтии.

Важно отметить, что в настоящее время в научной литературе по истории и географии Восточной Европы и Балтии отсутствуют работы, посвященные истории и географии Восточной Европы и Балтии.

Важно отметить, что в настоящее время в научной литературе по истории и географии Восточной Европы и Балтии отсутствуют работы, посвященные истории и географии Восточной Европы и Балтии.

М. Бирюков

II. Školske vësti.

SCHULNACHRICHTEN.

A. Lehrpersonale.

a) für obligate Gegenstände.

1. **Direktor.** Sigmund Šoštarić von Letovaníc, Mitglied des Landesschulrathes für die kroatisch-slavonische Militärgrenze; für Naturgeschichte, Mathematik und Physik.
 2. **Professor.** Augustin Löffler, correspondirendes Mitglied des mathematischen Vereines zu Prag; wirkliches Mitglied der meteorologischen Gesellschaft zu Wien; für Mathematik und Physik, führte an dieser Anstalt die meteorologischen Beobachtungen.
 3. **Professor.** Martin Sekulić für Maschinenlehre und Mathematik; Custos des physikalischen Kabinetes.
 4. **Professor.** Franz Kreminger, Mitglied der Prüfungs-Commission für allgemeine Volks- und Bürgerschulen in Petrinja; für darstellende Geometrie und Mathematik; Custos des naturhistorischen und geometrischen Kabinetes; Bibliothekar.
 5. **Professor.** Josef Jagunić, Mitglied des Bezirksschulrathes; für röm.-kath. Religionslehre und kroatische Sprache.
 6. **Professor.** Nikolaus Živković, Konsistorialrath; für gr.-or. Religionslehre und kroatische Sprache.
 7. **Professor.** Peter Tomić für Geografie und Geschichte und französische Sprache.
 8. **Reallehrer.** Johann Jamnický, ordentliches Mitglied der österr. Gesellschaft für Meteorologie und correspondirendes Mitglied des Gabelberger Stenografie-Centralvereines zu Wien; für Chemie, deutsche Sprache und Kalligraphie, Custos des chemischen Laboratoriums, zugeth. von der Unterrealschule zu Gospić.
 9. **Reallehrer.** Stefan Vorgić für Geografie, Geschichte und kroat. Sprache. Custos der Lehrmittel für den geografischen Unterricht; zugeth. von der Unterrealschule zu Gospić.
 10. **Supplent.** Michael Brašnić für Geografie, Geschichte und deutsche Sprache.
 11. **Supplent.** Georg Fridrich für Freihandzeichnen.
 12. **Supplent.** Radoslav Grgić für Arithmetik.
- Prediger.** Aron Reich für mosaische Religionslehre.

b) Unterricht in den freien und relativ-obligaten Gegenständen ertheilten:

1. **Professor.** Augustin Löffler im Turnen im 2. Semester in 6 Abtheilungen, für jede Abtheilung wöchentlich 2 Stunden.

A. Učiteljsko osoblje.

a) obligatni predmeti.

1. Ravnatelj Šišman Šoštarić pl. Letovanić, član zemaljskoga školskoga vęća za hrvatsko-slavonsku Krajinu; za prirodopis, matematiku i fiziku ✓
 2. Profesor Augustin Löffler, dopisujući član matematičkoga društva u Pragu, pravi član meteorologičkoga zavoda u Beču, za matematiku i fiziku, vodio je meteorologička opažanja na ovom zavodu; čuvar gimnastičkih učilah. ✓
 3. Profesor Martin Sekulić, za mehaniku i matematiku; čuvar prirodoslovne sbirke.
 4. Profesor Franjo Kreminger, član izpitnoga povęrenstva za obće pučke i gradjanske škole u Petrinji; za opisno męrstvo i matematiku; knjižničar i čuvar prirodopisne i geometričke sbirke. ✓
 5. Profesor Josip Jagunić, član kotarskoga školskoga vęća, za rimo-katoličku vęrouku i hrvatski jezik.
 6. Profesor Nikola Živković, prisędnik duhovnoga stola, za gręko-iztočnu vęrouku i hrvatski jezik. ✓
 7. Profesor Petar Tomić, za povęst, zemljopis i francuzki jezik.
 8. Realni učitelj Ivan Jamnický, pravi član austrijskoga društva za meteorologiju, dopisujući član Gabelsbergerovoga stenograf. društva u Beču, za lučbu, nęmački jezik i krasopis, čuvar lučbarnice; pridęljen od c. kr. male realke u Gospiću.
 9. Realni učitelj Stępan Vorgić za povęst, zemljopis i hrvatski jezik, čuvar učilah za zemljopis; pridęljen od c. kr. male realke u Gospiću.
 10. Nam. učitelj Mio Brašnić, za povęst, zemljopis i nęmački jezik. —
 11. Nam. učitelj Gjuro Fridrich, za prostornęno risanje, čuvar učilah za ovu struku.
 12. Nam. učitelj Radoslav Grgić za aritmetiku.
- Rabin Aron Reich podučavao je učenike Mojsijeve vęre.

b) U relativno- i neobligatnih predmetih podučavaše:

1. Profesor Augustin Löffler gimnastiku u 2. tečaju, 6 oddęlah, svaki odděl 2 sata na tjedan.

2. **Professor.** Franz Kreminger die kroatische Stenografie in beiden Semestern wöchentlich 1 Stunde.
3. **Professor.** Peter Tomić lehrte die französische Sprache im 1. Semester an der Unterrealschule in 2 Abtheilungen mit wöchentlich 4 Stunden; im 2. Semester übernahm diesen Gegenstand der Direktor der Anstalt.
4. **Religionsprofessor.** Nikolaus Živković unterwies die Schüler gr. or. Religion im Kirchengesange.
5. **Reallehrer.** Johann Jamnicky lehrte deutsche Stenografie wöchentlich 1 Stunde.
6. **Supplent.** Georg Fridrich lehrte Modelliren.
7. **Gesangslehrer.** Vincenz Knapp lehrte Gesang im Wintersemester 2, im Sommersemester 3 Stunden wöchentlich.

Der Unterricht in diesen Gegenständen wurde vom hohen k. k. General-Commando angemessen remunerirt.

Schuldiener.

Andreas Ranilović und Michael Gojković.

Lehrplan für das Schuljahr 187²₃.

Obligate Gegenstände.

I. Classe.

Classenvorstand: Michael Brašnić.

Religionslehre röm. kath. Die erste Hälfte des grossen Regensburger Katechismus, nebst dem entsprechende moralisch belehrende Beispiele aus der biblischen Geschichte des alten und neuen Testaments.

— gr. or. Erzählungen aus dem alten und neuen Testamente von G. Daničić. 2 St. wöchentlich.

Kroatische Sprachlaut-Lehre, Flexion des Nomen. Wöchentlich 3 St.

Deutsche Sprache. Formenlehre, Uebersicht der Satzformen in Musterbeispielen. Wöchentlich 3 Stunden.

Geografie. Fundamentalsätze des geografischen Wissens, erweitert als es zum Verständniss der Karten nöthig ist. Beschreibung der Erdoberfläche nach der natürlichen Beschaffenheit, Völker, Staaten. Wöchentlich 4 Stunden.

Mathematik. Dekadisches Zahlensystem bis inclusive Rechnen mit mehrnamigen ganzen und gebrochenen Zahlen. Wöchentlich 4 Stunden.

Naturgeschichte. 1. Semester: Wirbelthiere. 2. Semester: Wirbellose Thiere nach Pokorny's Naturgeschichte des Thierreiches, übersetzt von Vukasović. Wöchentlich 3 Stunden.

2. **Profesor Franjo Kreminger**, hrvatsku stenografiju u oba tečaja 1 sat na tjedan,
3. **Profesor Petar Tomić** francuzki jezik u nižjoj realci u 2 oddjela svaki po 2 sata na tjedan, u 2. tečaju preuzeo je taj predmet ravnatelj zavoda.
4. **Profesor Nikola Živković** učenike grčko-iztočnoga vjeroispovjeda u crkvenom pjevanju 1 sat na tjedan.
5. **Realni učitelj Ivan Jamnický** njemačku stenografiju 1 sat na tjedan.
6. **Nam. učitelj Gjuro Fridrich** u modellovanju.
7. **Učitelj glasbe. Vinko Knapp** u pjevanju; u I. tečaju dva, u II. tečaju tri sata na tjedan.

Visoko c. kr. vojno zapovjedništvo u Zagrebu nagradilo je podučavanje u oti predmetih.

Podvornici.

Andrija Ranilović i Mijo Gojković.

Naučna osnova za šk. god. 187²₃.

Obvezni predmeti realcem.

I. Razred.

Razrednik: **Mijo Brašnić.**

- Nauk vjere.** Rim. kat. Prva polovina vel. regensburškog katekizma i uza to primjerene moralno-poučne zgode iz bibličke povjesti starog i novog zakona. 2 ure na tjedan
- grč. iztoč. Приповједке старог и новог завјета, написао Г. Даничић. 2 sata u седмици.
- Hrvatski jezik.** Glasoslovje i glavniji nauk iz oblikoslovja. Glavni djelovi izreke. Čitanje i tumačenje čitanke. Pismene vježbe ponajviše školske. Slovnica i čitanka Veberova. 3 ure na tjedan. —
- Njemački jezik.** Oblici. Pregled izreka u izabраних primjerih. 3 sata na tjedan.
- Zemljopis.** Temeljne zasade geografskoga znanja u koliko je potrebno za razumjevanje karata. Opis zemlje pogledom na njezine prirodne osobine. Narodi, države.
- Mathematika.** Dekadički brojni sustav do izključivo računanja sa višeimenimicima i slomljenim brojevima. 4 sata na tjedan.
- Naravopis.** Životinstvo. U prvom poljeću više životinja, u 2. poljeću niže životinja. 3 sata na tjedan.

Darstellende Geometrie. Geometrische Gebilde in der Ebene, Zeichnen nach Modellen. Wöchentlich 6 Stunden.

Kalligrafie. Wiederholung der Kurrent- und englischen Schrift. Hinwirkung auf eine selbstständige Schrift. Wöchentlich 2 Stunden.

II. Classe.

Klassenvorstand: **Stefan Vorgić.**

Religionslehre röm. kath. Die 2. Hälfte des grossen Regensburger Katechismus, nebst dem entsprechende moralisch-belehrende Beispiele aus der biblischen Geschichte des alten und neuen Testaments. Wöchentlich 2 Stunden.

Religionslehre gr. or. Vom Glauben, nach dem Katechismus von Bischof Platon. Wöchentlich 2 Stunden.

Kroatische Sprache. Fortsetzung der Formenlehre. Die zur Bildung einfacher und erweiterter Sätze nöthigen syntaktischen Regeln. Wöchentlich 3 Stunden.

Deutsche Sprache. Vdrvollständigung der Formenlehre. Einfacher und erweiterter Satz. Wöchentlich 3 Stunden.

Geografie und Geschichte. Specielle Geografie Asiens und Afrikas. Beschreibung oro- und hydrografischer Verhältnisse Europas, Geografie des westlichen und südlichen Europas. Wöchentlich 2 Stunden. Uebersicht der alten Geschichte. Wöchentlich 2 Stunden.

Mathematik. Verhältnisse und Proportionen sammt Anwendung auf Mass- Gewicht- und Münzreduktionen. Einfache Zinsrechnung. Wöchentlich 4 Stunden.

Naturgeschichte. 1. Semester: Mineralogie. 2. Semester: Botanik; beide nach Pokornys Naturgeschichte. Wöchentlich 3 Stunden.

Darstellende Geometrie. Planimetrie, Zirkel- und Linealzeichnen Wöchentlich 3 Stunden.

Freies Handzeichnen. Ornament in Blei, Feder und Pinsel mit Rücksicht der Verhältnisse und Gliederung verschiedener Stylarten. Wöchentlich 4 Stunden.

Kalligrafie. Cursivschrift und französische Round für Beschreibung von Zeichnungen. Wöchentlich 1 Stunde.

III. Classe.

Klassenvorstand: **Nikolaus Živković.**

Religionslehre röm. kath. Lythurgik von Dr. Frenzl. Wöchentlich 2 Stunden.

Religionslehre gr. or. Von der Liebe seiner selbst und der Hoffnung; nach dem Katechismus von Bischof Platon. Wöchentlich 2 Stunden.

Kroatische Sprache. Wiederholung der gesammten Formenlehre. Ergänzung durch seltenere Beispiele. Syntax, Casus und Präpositionslehre. Wöchentlich 3 Stunden.

Geometrija i geometričko risanje. Geometrijski likovi u ravnini. Crtanje po modelih.

Krasopis. Opetovanje kurent- i englezkog pisma. Uputak u samostalno pismo. 2 sata na tjedan.

II. Razred.

Razrednik: **Stěpan Vorgić.**

Nauk vĕre. Rim. kat. Druga polovina velikog regensburžkog katekizma i uza to primĕrene moralno-pouĕne zgode iz bibliĕke povĕsti starog i novog zakona. 2 sata na tjedan.

— Grĕ. ist. О вјери, По катихизису владике Платона. 2 сата у седмици.

Hrvatski jezik. Obširniji nauk iz oblikoslovja. Nastavak o izrekah. Ćitanje i tumaĕenje ĕitanke. Pismene vjeŕbe ponajviše školske. Slovnica i ĕitanka Veberova. 3 sata na tjedan.

Nĕmaĕki jezik. Popunjenje oblikoslovja. Prosta i razširena izreka. 3 sata na tjedan.

Geografija i historija. Specijalna geografija Azije i Afrike; oro- i hidrografske odnošaji Evrope. Geografija zapadne i juŕne Evrope. 2 sata na tjedan. Pregled stare historije. 2 sata na tjedan.

Mathematika. Omĕri i razmĕri sa porabom na mĕru, utez i novac. Jednostavni kamatni raĕun. 4 sata na tjedan.

Naravopis. 1. polĕće: uvod u rudstvo; najglavnije rude. 2. polĕće: bilinstvo po Vukasoviĕvu prevodu. 3 sata na tjedan.

Geometrija i geometrijsko risanje. Planimetrija. Crtanje ŕestilom i linealom. 3 sata na tjedan.

Prostoruĕno risanje. Risanje ornamenta olovkom, perom i bojom. 4 sata na tjedan.

Krasopis. Kursivno pismo i francezki Rond, za opisivanje risarija. 2 sata na tjedan.

III. Razred.

Razrednik: **Nikola Ŗivković.**

Nauk vĕre. Rim. kath. Liturgika dra. Frenzla. 2 sata na tjedan.

— grĕ. izt. О љубави и надежди. По катихизису владике Платона. 2 сата у седмици.

Hrvatski jezik. Opetovanje oblikoslovja. Iz Veberove skladnje o porabi padeŕa i o predlozih. Pismene vĕŕbe primĕrene potrebi praktiĕnog ŕivota. Ćitanka propisana za 3. gimn. razr. 3 sata na tjedan.

Deutsche Sprache. Zusammengesetzter Satz, Nebensätze und ihre Verkürzungen; systematische Belehrung über Orthografie und Interpunktion. Wöchentlich 3 Stunden.

Geografie, Geschichte. Spezielle Geografie des übrigen Europas. Wöchentlich 2 Stunden. Mittlere Geschichte mit Hervorhebung der vaterländischen Momente. Wöchentlich 2 Stunden.

Mathematik. Zusammengesetzte Proportionen, Anwendung auf das Geschäftsleben. 4 Grundoperationen mit allgemeinen Zahlen. 2. und 3. Potenz und Wurzel. Wöchentlich 4 Stunden.

Physik. Allgemeine Eigenschaften der Körper, Wärmelehre und ihre Anwendung auf feste, flüssige und gasförmige Körper. Magnetismus, Elektrizität. Wöchentlich 4 Stunden.

Darstellende Geometrie. Stereometrie, Anwendung auf technische Objekte. Wöchentlich 3 Stunden.

Freies Handzeichnen. Ornament in verschiedenen Manieren nach Gyps und nach vorausgeschickter Theorie der menschliche Kopf. Wöchentlich 4 Stunden.

IV. Classe.

Klassenvorstand: **Johann Jamnicky.**

Religionslehre röm. kath. 1. Theil der Religionslehre von Dr. Martin. Wöchentlich 2 Stunden.

Religionslehre gr. or. Lythurgik. Wöchentlich 2 Stunden.

Kroatische Sprache. Fortsetzung der Syntax-, Tempus- u. Moduslehre. Zusammengesetzter Satz. Wortbildungslehre, Wiederholung der gesamten Syntax. Einiges über Poesie und Metrik. Wöchentlich 3 Stunden.

Deutsche Sprache. Zusammenfassender Abschluss des grammatischen Unterrichtes, Perioden, Vieldeutigkeit und Verwandtschaft der Wörter. Wichtiges aus der Poesie und Metrik. Wöchentlich 3 Stunden.

Geografie und Geschichte. Geografie Amerikas und Australiens. Spezielle Geografie des Vaterlandes, Umriss der Verfassungslehre. Uebersicht der Geschichte der Neuzeit mit umfassender Behandlung der vaterländischen Geschichte. Wöchentlich 4 Stunden.

Mathematik. Wissenschaftliche Durchführung der 4 Grundoperationen mit allgemeinen Zahlen. Brüche, Gleichungen des 1. Grades mit 1 und 2 Unbekannten. Geradlinige Planimetrie. Wöchentlich 4 Stunden.

Physik. Allgemeine Gesetze der Statik und Dynamik auf Körper in allen 3 Aggregationszuständen. Akustik, Licht. Wöchentlich 3 Stunden.

Chemie. Uebersicht der wichtigsten Grundstoffe ohne ausführliche Theorie in Behandlung der Reaktionen. Wöchentlich 3 Stunden.

Darstellende Geometrie. Aufgaben aus der Planimetrie und Stereometrie, Ebene, Kurven, orthogonale Projektion des Punktes und der Linie. Wöchentlich 3 Stunden.

- Němački jezik.** Sastavljena izreka. Podredjene izreke i njihovo skraćivanje. Sistematična poduka u pravopisu i interpunkciji. 3 sata na tjedan.
- Zemljopis i historija.** Specijalna geografija ostale Evrope. 2 sata na tjedan. Historija srednjega veka s osobitim obzirom na domaću historiju hrvatsku.
- Mathematika.** Sastavljeni razméri, poraba ovih u tégovini. Četiri vérsti računanja sa obćimi brojevi, 2. i 3. uzmnož i proizvodjanje 2. i 3. korena. 4 sata na tjedan.
- Prirodoslovje.** Obća svojstva tělesa. Toplota protežuć se na krutine, kapljevine i plinove. Magnetizam i munjina. 4 sata na tjedan.
- Geometrija i geometrijsko risanje.** Stereometrija. Uporaba kod tehničkih predmeta.
- Prostoručno risanje.** Risanje ornamenta po podložcih i modelih olovkom, perom, kredom i bojom, tumačenje stila, početcí glave. 4 sata na tjedan.

IV. razred.

Razrednik : Ivan Jamnický.

- Nauk věre.** Rim. kat. Prvi dio věrouke dra. Martina. 2 sata na tjedan. Grč. izt. Литургика. 2 sata na tjedan.
- Hěrvatski jezik.** Opetovanje odnosno nastavak Veberove skladnje. Vážnija iz stihotvorstva. Pismene věžbe s osobitim obzirom na potrebu praktičnog života. Čitanka propisana za 4. gimn. razr. 3 sata na tjedan.
- Němački jezik.** Pregled cěloga gramatičkoga nauka. Periode. Razna značenja i srodnosti rěči. Najvažnije iz poezije i metrike.
- Zemljopis i historija.** Geografija Amerike i Australije. Specijalna geografija Hěrvatske. Pregled ustava. Pregled historije novog veka s osobitim obzirom na domaću historiju. 4 sata na tjedan.
- Mathematika.** Znanstvena obuka 4 vrsti računanja sa obćimi brojevi, ulomci, jednačbe 1. stepena sa 1 i 2 nepoznanice. Planimetrija pravocěrtnih oblika. 4 sata na tjedan.
- Prirodoslovje.** Obći zakoni statike i dinamike tělesa u sva tri naravna odnošaja. Zvuk i světlo. 3 sata na tjedan.
- Lučba.** Pregled najvažnijih počela, neobaziruč se na theoriju i poraba reakcija. 3 sata na tjedan.
- Deskriptivna geometrija i geometrijsko risanje.** Zadaće iz planimetrije i stereometrije. Krivulje u ravnini. Pravokutna projekcija točke i cěrta.

Freies Handzeichnen. Uebungen von Körpertheilen nach Gyps, Mittheilungen und Anwendung der Proportionslehre der m. Figur; Ornamente in Sepia lavirt. Wöchentlich 4 Stunden.

V. Classe.

Classenvorstand : **Augustin Löffler.**

Religionslehre. Röm.-kath. 2. Theil der Religionslehre von Dr. Martin. Wöchentlich 2 Stunden.

Religionslehre. Gr.-or. Die erweiterte Lehre vom Glauben. Wöchentlich 2 Stunden.

Kroatische Sprache. Fortsetzung der syntaktischen Uebungen. Neuere Literatur und Lektüre der neueren Schriftsteller. Volksdichtungen mit vorragender Berücksichtigung der Prosa. Wöchentlich 3 Stunden.

Deutsche Sprache. Lektüre und Uebersetzungen aus der klassischen Literatur. Wöchentlich 3 Stunden.

Französische Sprache. Die Regeln der Aussprache und des Lesens mit Inbegriff der Lehre vom Accente, gesammte Formenlehre der flexiblen Redetheile, einschliesslich der am häufigst vorkommenden defektiven und unpersönlichen Zeitwörter; die wichtigsten syntaktischen Regeln über den Gebrauch des Artikels, über den Substantiv, Adjektiv, Qualitativ und Determinativ und Pronom. Aneignung eines entsprechenden Wörter- und Phrasen-Vorrathes. Zahlreiche mündliche und schriftliche Uebungen. 3 Stunden wöchentlich.

Geographie und Geschichte. Pragmatische Geschichte des Alterthums im Zusammenhang mit geografischen Daten. Wöchentlich 4 Stunden.

Mathematik. Zusammenfassende Wiederholung der allgemeinen Arithmetik. Gleichungen mit mehreren Unbekannten. Logarithmen, Zahlensystem, Theilbarkeit der Zahlen, Potenzen, Wurzeln, imaginäre und komplexe Zahlen, Verhältnisse, Proportionen, Gleichungen des 2. Grades, Kreis, ebene Trigonometrie. Wöchentlich 6 Stunden.

Naturgeschichte. Anatomische, physiologische Grundbegriffe des Thierreiches. Systematik der Thiere. Wöchentlich 3 Stunden.

Chemie. Eingehende Theorie der Metalloide, Metalle, Alkalien, alkalische Erden und Erze. Wöchentlich 2 Stunden.

Darstellende Geometrie. Lehre von der Ebene; Projektion von Körpern, Schnitte mit Ebenen, Durchdringungen. Wöchentlich 3 Stunden.

Freies Handzeichnen. Ornament-Zeichnen nach Büsten und Akten (in Figur) in Verbindung des wichtigsten aus der Anatomie in doppelter Kreide und Blei; komplizierte stylisirte Gyps-Ornamente in verschiedenen Manieren, vollkommen durchgeführt. II. Curs: Etwas Landschaft. Wöchentlich 4 Stunden.

Prostoruěno risanje. Risanje osēēāni ēēlih glava u dvē krede po predloēāih i basreliefu. Ornament sepijom. 4 sata na tjedan.

V. razred.

Razrednik : Augustin Löffler.

Nauk vēre. Rim. kat. Drugi dio nauka vēre po dru. Martinu. 2 sata na tjedan.

Grē. izt. Пространија наука о вјери. 2 sata na tjedan.

Hērvatski jezik. Poznavanje naēe novije knjiēevnosti. Čitanje i tumaēe nje velike čitanke knj. 2. propisane za gornju gimnaziju. Vaēniji i potrebniји nauk iz retorike. Pismene vēēbe ēkolske i domaēe prema propisu. 3 sata na tjedan.

Nēmaēki jezik. Čitanje i prevodi iz klasiēke knjiēevnosti. 3 sata na tjedan.

Francezki jezik. Pravila o izgovaranju i čitanju uz nauku o naglasu; čitavo oblikoslovje fleksibilnih ēesti govora, uz to i manjkave i nepravilne glagolje, koji dolaze u šti vih; najvaēnija pravila iz sintakse o porabi spolnika, o samostavniku, pridavniku kvalitativno i determinativno, te i o zaimenu. Naučiti dovoljno rēēi i fraza. Mnogo ustmenih i pismenih vēēba. 4 sata na tjedan.

Zemljopis i historija. Pragmatična povēst staroga svēta s obzirom na zemljopis. 4 sata na tjedan.

Mathematika. Ponavljanje obēe aritmetike, jednaēbe sa više nepoznanica, logarithmi, brojni sustav, dēlivost brojeva, umnoēi, koreni, imaginarni i kompleksni brojevi, omjeri, razmjeri, jednaēbe 2. stupnja, okrug, ravna trigonometrija. 6 sati na tjedan.

Naravopis. Anatiēiēno-fiziologiēni pojmovi ēivotinjstva s osobitim obzirom na viēje ēivotinje. Sustavni pregled i geografijska razēirenost. 3 sata na tjedan.

Luēba. Potanja teorija nekovina, luēnina, luēnatih i ēistih zemlja. 2 sata na tjedan.

Deskriptivna geometrija. Nauk o ravnini. Projekcija uglastih tēlesa. Prosēk s ravninami. Proniknuēa. Nauk o krivuljah. 3 sata na tjedan.

Prostoruēno risanje. Risanje po antiki i naravi s obzirom na anatomiju, teēja stilizirana ornamentika, podpuno izvedeno s obzirom na njihovu uporabu. U drugom poljeēu risanje predēla. 4 sata na tjedan.

*VI. Classe.*Classenvorstand: **Peter Tomić.**

- Religionslehre.** Röm. kath. 3. Theil der Religionslehre von Dr. Martin. Wöchentlich 2 Stunden.
- Religionslehre.** Gr. or. Erweiterte Lehre von den guten und bösen Eigenschaften des Menschen. Wöchentlich 2 Stunden.
- Kroatische Sprache.** Neue Literatur, Lektüre der Schriftsteller und der Volkspoesie bei vorragender Berücksichtigung der Poesie. Abhandlung aus dem Erkenntnisskreise der Schüler. Wöchentlich 3 Stunden.
- Deutsche Sprache.** Kurze Uebersicht der Literaturgeschichte vom 15. bis 19. Jahrhundert an der Hand der Lektüre und an die Kulturgeschichte anknüpfend. Wöchentlich 2 Stunden.
- Französische Sprache.** Kursorische Wiederholung des Lehrstoffes der 5. Classe. Ergänzung der Formenlehre durch die selteneren anomalen Formen der flexiblen und die inflexiblen Redetheile. Vollständige Kenntniss der Syntax. Fortgesetzte Uebungen Wöchentlich 3 Stunden.
- Geografie und Geschichte.** Geschichte des 6. bis 17. Jahrhunderts. Wöchentlich 4 Stunden.
- Mathematik.** Kettenbrüche, diophantische Gleichungen, Gleichungen des höheren Grades. Progressionen, Konvergenz und Divergenz; Kombinationslehre, Binomischer Lehrsatz, Stereometrie, Elemente der sphärischen Trigonometrie. Wöchentlich 5 Stunden.
- Naturgeschichte.** Anatomie, Organographie, Physiologie und Systematik der Pflanzen. Wöchentlich 2 Stunden.
- Physik.** Wärmetheorie, Elektrizität, Magnetismus, Statik fester, flüssiger und gasförmiger Körper. Wöchentlich 4 Stunden.
- Chemie.** Schwere Metalle. Chemie der Kohlenstoffverbindungen. Wöchentlich 2 Stunden.
- Darstellende Geometrie.** Ergänzung und Darstellung krummer Flächen. Tangentialebenen. Schiefe Projektion. Wöchentlich 3 Stunden.
- Freies Handzeichnen.** Zeichnen nach Büsten und Akten (in Figur) in Verbindung des wichtigsten aus der Anatomie in doppelter Kreide und Blei; komplizirte, stylisirte Gyps-Ornamente in verschiedenen Manieren vollkommen durchgeführt. II. Curs: Etwas Landschaft. Wöchentlich 2 Stunden.

*VII. Classe.*Classenvorstand: **Franz Kreminger.**

- Religionslehre.** Röm. kath. Uebersetzung der Kirchengeschichte von Dr. Fessler. Wöchentlich 2 Stunden.
- Gr. orient. Geschichte der christlichen Kirche. Wöchentlich 2 Stunden.

VI. razred.

Razrednik: **Petar Tomić.**

Nauk vëre. Rim. kat. Treći dio vërouke (moralka) dra. Martina. 2 sata na tjedan.

— Grč. iztoč. Пространија наука о наравствености. 2 sata na tjedan.

Hërvatski jezik. Obširnije poznavanje naše novije književnosti. Nastavak velike čitanke knjiga 2. propisane za gor. gimn. Važnije i potrebnije znanje iz poetike. Pismene vježbe školske i domaće prema propisu. 3 sata na tjedan.

Nëmački jezik. Kratak pregled književne povësti od 15—19. stolëća u svezi s čitanjem i obzirom na kulturnu povëst. 2 sata na tjedan.

Francezki jezik. Kursorno se ima opetovati ono, što se učilo u 5. razr. Popuniti oblikoslovje redjimi nepravilnostmi fleksibilnih i nefleksibilnih česti govora. Podpuno poznavanje sintakse. Nastavak vëžbanja. 3 sata na tjedan.

Zemljopis i historija. Historija 6—17. stolëća. 4 sata na tjedan.

Mathematika. Suvisni ulomci, diofantičke jednačbe, jednačbe višeg stupnja, progrësije, konvergencija i divergencija, kombinacija, binomialni poučak. Stereometrija, počela sferičke trigonometrije. 5 sati na tjedan.

Naravopis. Obće i posebno biljarstvo. 2 sata na tjedan.

Prirodoslovje. Toplina, munjina i magnetizam. Statika krutih i tekućih tvari na temelju pokusah i popularne matematike.

Lučba. Težke kovine. Lučba ugljikovih slučenina. Opetovanje. 2 sata na tjedan.

Deskriptivna geometrija. Izvadjanje i predstavljanje krivih ploha. Dodične ravnine. Kosa projekcija.

Prostoručno risanje. Risanje po antiki i naravi s obzirom na anatomiju, težja stilizirana ornamentika, podpuno izvedeno s obzirom na njihovu uporabu. U drugom polëću risanje predëlah. 4 sata na tjedan.

VII. razred.

Razrednik: **Franjo Kreminger.**

Nauk vëre. Rim. kat. Prevod crkvene povësti dra. Fesslera. 2 sata na tjedan.

— Grč. izt. Историја хришћанске цркве. 2 sata na tjedan.

- Kroatische Sprache.** Ueberblick aus der älteren Literaturperiode, Abhandlung aus dem Erkenntnisskreise der Schüler, Elemente der Logik. Wöchentlich 3 Stunden.
- Deutsche Sprache.** Kurze Uebersicht der Literaturgeschichte vom 15. bis zum 19. Jahrhundert an der Hand der Lektüre und an die Kulturgeschichte anknüpfend. Wöchentlich 2 Stunden.
- Französische Sprache.** Wiederholung und Ergänzung des gesammten grammatischen Unterrichtes. Fortgesetzte Uebungen mit Hervorhebung der Gallizismen und die wichtigsten Synonymen. Kurze Uebersicht der Literaturgeschichte. Lektüre wenigstens zweier abgeschlossener Werke von grösster Bedeutung. Wöchentlich 3 Stunden.
- Geografie und Geschichte.** Geschichte des 18. und 19. Jahrhunderts mit Hervorhebung der kulturhistorischen Momente, Statistik Oesterreich-Ungarns, Elemente der Nationalökonomie. Wöchentlich 4 Stunden.
- Mathematik.** Erweiterung der sphärischen Trigonometrie, Grundlehren der Wahrscheinlichkeits-Rechnung, Reihen der höheren Ordnung. Analytische Geometrie. Wöchentlich 5 Stunden.
- Naturgeschichte.** Kenntniss der Mineralien nach Krystallgestalten, nach physikalischen und chemischen Grundsätzen Geologie. Wöchentlich 3 Stunden.
- Physik.** Dynamik, schwingende Bewegung, Akustik, Licht und Wärme. Mathematische Geografie und populäre Astronomie. Wöchentlich 4 Stunden.
- Chemie.** Chemie der Kohlenstoffverbindungen. Rekapitulation. Wöchentlich 2 Stunden.
- Darstellende Geometrie.** Zentrale Projektion und Rekapitulation. Wöchentlich 3 Stunden.
- Freies Handzeichnen.** Zeichnen nach Büsten und Akten (in Figur) in Verbindung des wichtigsten aus der Anatomie (osteologia und miologia) in doppelter Kreide und Blei; komplizierte stylisirte Gyps-Ornamente in verschiedenen Manieren vollkommen durchgeführt. II. Curs: Etwas Landschaft. Wöchentlich 4 Stunden.

Freie und relativ-obligate Gegenstände.

- Französische Sprache.** I. Abtheilung. Das Nomen, Adjektiv und die Hilfszeitwörter; die erste und zweite regelmässige Konjugation theilweise das Pronomen. Lehrbuch von Ahn. II. Abtheilung. Das Verbum inclusive des unregelmässigen und das Pronomen, nach der französischen Grammatik von Dr. Charles Plötz in Berlin.
- Kroatische Stenographie.** Po Gabelsbergovom stenografičkom sustavu prilagodjenom hrvatskomu jeziku od Magdića.

Hèrvatski jezik. Čitanje i tumačenje velike čitanke knj. 1. propisane za gornju gimn. Pregled naše starije književnosti i priměrena pouka u staroslovenštini. Glavnija iz logike. Pismene vježbe školske i domaće prema propisu. 3 sata na tjedan.

Němački jezik. Kratak pregled književne pověsti od 15—19. stolěća u svezi s čitanjem i obzirom na kulturnu pověst. Čitanje lakkih komada iz srednje němačke periode. 2 sata na tjedan.

Francuzki jezik. Opetovanje i popunjenje ukupne gramatikalne nauke. Nastavak vježbanja, osobito galicizama i važnijih sinonima. Kratak pregled literarne historije. Čitati barem važnija dēla u cělosti. 3 sata na tjedan.

Zemljopis i historija. Historija 18. i 19. stolěća s osobitim obzirom na kulturno-historične momente. Nauk o domaćem ustavu. 4 sata na tjedan.

Mathematika. Nastavak sferičke trigonometrije, počela o vjerovatnosti, postupice višega stepena. Analitička geometrija.

Naravopis. Poznavanje najvažnijih ruda iz kristalografičnoga, fizikalnoga kemičkoga gledišta. Pregled geognozijske. 3 sata na tjedan.

Prirodoslovje. Dinamika, titranje tēlesah, zvuk, svētko, teorija svētkla i topline. Matematični zemljopis i popularno zvēzdarstvo na temelju pokusah i popularne matematike. 4 sata na tjedan.

Lučba. Lučba ugljikovih slučenina. Opetovanje. 2 sata na tjedan.

Deskriptivna geometrija. Centralna projekcija. Opetovanje. 3 sata na tjedan.

Prostoručno risanje. Risanje po antiki i naravi s obzirom na anatomiju, težja stilizirana ornamentika, podpuno izvedena s obzirom na njihovu uporabu. U drugom polěću risanje predēlah.

Nauci, koji su učenikom na volju i odnosno propisani.

Francezki jezik. I. odděl. Samostavnici, pridavnici i pomoćni glagolji prvo i drugo pravilno sprezanje; ponješto i zaimena. Ahnova slovnica. II. odděl. Glagolji zajedno s nepravilnimi i zaima. Slovnica dra. Ch. Plötza u Berlinu.

Hèrvatska stenografija. Po Gabelsbergovom stenografičkom sustavu, prilagodjenom hrvatskomu jeziku od Magdića.

Deutsche Stenografie. Nach Gabelsbergers stenografischen Lesegebäude für Schulen bearbeitet von Faulmann unter Benützung der stenografischen Klassikerausgabe und des Kammerstenografen.

Gesang. Das Notensystem in zwei Schlüsseln; die Vorsetzungszeichen; die Taktarten; zugleich praktisch die Intervalle, Scalen, kleine Lieder, Kanons 2- und 3stimmig, der 4stimmige Gesang. — Die Lieder wurden sowohl kroatisch als deutsch durchgeführt.

Turnen. Freiübungen, Geräthsübungen und Ordnungsübungen.

Němačka stenografija. Po Gabelsbergovom stenografičkom sustavu za učione preradio Faulmann uz porabu stenografičkog izdanja klasika i novina „der Kammerstenograf“.

Pěvanje. Sustav kajda u 2 ključevih; začetni znakovi; vrsti takta; uz to praktički: stanke, škale, male pjesme, 2- i 3-glasni kanoni; pjev sa 4 glasa. Pjesme pjevale se i hrvatski i němački.

Gimnastika. Proste vježbe. Vježbe na spravah i redovne vježbe.

Themata zu kroatischen Aufsätzen 1872/3.

Zadaće iz hrvatskoga jezika.

V. Classe (razred).

1. Zašto se uči materinski jezik u učioni?
2. Važnost pověsti i zemljopisa.
3. Dvě narodne žrtve za slobodu. (Po Simi Milutinoviću-Sarajliji.)
4. Temperamenti i karakteri. (Po dru. Jovanu Steiću.)
5. Kakovu korist imamo od škole?
6. Hajduk i vezir. (Pripovjēdka po pjesmi Stanka Vraza.)
7. Svatko je kovač svoje sreće. (N. p.)
8. Prolće i mladost. (Sravnjivanje.)
9. Govor starca „četi“ u prozi. (Čengić-aga).
10. Bog nikomu dužan neostaje. (Pripovjēdka po narodnoj pjesmi).
11. Djačka svibanjska svečanost. (Opisivanje.)
12. Alexander veliki i njegovo djelovanje. (Izpitna radnja).

VI. Classe (razred).

1. Pjesma: „Ženitba Dušanova“ skraćena u pripovjēdku.
2. Zašto prijaznost, zašto opreznost u drugovanja?
3. Važnost naših osjećala, navlastito oči i uši.
4. Nalika medju sunčanim zapadom i staračkim godinama života.
5. Prevod němačkog štiva: „Kaiser Justinian“.
6. Bi li dobro bilo slobodu u obće neograničiti?
7. O koristi bërda i dolina iz više obzira.
8. O stihu i sadržaju naših narodnih pjesama; o razlici medju našim narodnim i umjetnim pjesničtvom.
9. Znanje obćenitog zemljopisa koristno, a zemljopisa naše države jošte koristnije.
10. Svatko je kovač svojoj sreći.
11. (Izpitna radnja.) Djelovanje cara Heraklija — dolazak Hrvata i Sërba.

VII. Classe (razred.)

1. Kako valja tumačiti izreku: Svět ostaje na mladjih?
2. Korist gimnastike.
3. Prijateljstvo je neprocénivo blago.
4. O važnosti Kupe, Korane i Mržnice.
5. Zdrav um u zdravu tělu — dvě glavne poluge našem napredku.
6. Razširenje muhamedanizma u Europi i neke njegove zle posljedice u kulturnom pogledu.
7. Znanjem se moći prekrasno okoristiti.
8. O koristi željeznica u obće, o koristi karlovačko-rěčke pruge napose.
9. Zěrna do zna pogača, kamen do kamena palača.
10. Kojimi dostojnimi misli i čustvi treba da zavěršite ovaj sedmi razred?
11. (Izpitna radnja). Priličan osvěrt po našoj književnosti ovoga vėka.

Themata zu deutschen Aufsätzen 1872/3.

Zadaće iz němačkoga jezika.

V. Classe (razred).

1. Vergleich Europas mit Asien.
2. König Dazarath erzählt seiner Gemahlin vor seinem Tode die unglücksvolle That, wodurch er sich in seiner Jugend sein jetziges Unglück zugezogen. (Aus dem Ramajana).
3. Vergleich der indischen mit der biblischen Noah-Sage.
4. Uebersetzung eines schwierigeren Lesestückes aus der kroatischen in die deutsche Sprache.
5. Die Verfassung des Lykurgus.
6. Stefan der Erstgekrönte.
7. Die spartanische Bevölkerung nach den Gesetzen Lykurgus.
8. Die Entwicklung Athens bis zum Auftreten Solons.
9. Charakteristik der Worte Schillers:
 „Seid umschlungen Millionen,
 Diesen Kuss der ganzen Welt!
 Brüder über'm Sternenzelt
 Muss ein guter Vater wohnen.“
10. Die Perserkriege.
11. Alkibiades Leben und Wirken.
12. Der peloponesische Krieg.
13. Die älteste Verfassung Roms.
14. Beschreibung von Hinterasien.
15. Das Dezemvirat.

VI. Classe (razred).

1. „Reizvoll klingt des Ruhmes lockender Silberton.“ (Klopstock.)
2. Ueber die Wärme.

3. Charakteristik der Worte Gundulić's:
 „Ah čiem si se zahvalila,
 Tašta ljudska oholasti,
 Sve što više stereš krila
 Tim ćeš paka niže pasti.“
4. Inhalt und Charakteristik des Gedichtes: „Grob kaludjera.“
5. Hat der Kroat ein Recht auf seinen Namen stolz zu sein?
 Nutzen der Mathematik (Nach Wahl.)
6. Ueber Pompejus Wort an Sulla: „dass die Menschen mehr der auf-
 gehenden als untergehenden Sonne achten.“
7. „Sage mir, mit wem du umgehst,
 Und ich sage dir, wer du bist.“ (Göthe.)
8. Mohamed, sein Leben und sein Wirken.
9. Uebersetzung des Lesestückes: „Wie Sifrit ze Wormze kom“. (Ver-
 naleken, Literaturbuch II. J. Nro. 32).
10. Karl der Grosse.
11. Friedrich Barbarossa.
12. Wert der allgemeinen Bildung.
13. Lerne schweigen, o Freund, dem Silber wol gleichet die Rede, aber
 zur rechten Zeit schweigen ist lauterer Gold.“
14. Die Lektüre ist das dauerhafteste, reichhaltigste und wohlfeilste Ver-
 gnügen. (Schlussprüfungsthema.)

VII. Classe (razred).

1. Charakteristik der Neuzeit.
2. Die Entstehung und Bedeutung der französischen Akademie der
 Wissenschaften.
3. Die Ursachen des dreissigjährigen Krieges.
4. Bestimmungen des westphälischen Friedens.
5. Charakteristik der Worte Rückerts:
 „Tadel musst du lernen tragen,
 „Dir die Wahrheit lassen sagen,
 „Nicht darüber dich beklagen,
 „Wenn es heilsam dich wird nagen.“
6. Von welchen Fehlern hat sich der studirende Jüngling besonders zu hüten.
7. Worin hat die Anhänglichkeit des Menschen an seine Heimat ihren Grund?
8. Uebersetzung eines schwierigen Lesestückes aus der kroatischen in die
 deutsche Sprache
9. Warum ist man gegen die Fehler Anderer strenger als gegen die seinigen.
10. Wissenschaft ist besser als Reichtum.
11. Kurze Uebersicht der mittelhochdeutschen Literatur. (Schlussprüfungs-
 arbeit für diejenigen Schüler, die sich der Maturitätsprüfung nicht
 unterzogen haben.)
12. Kenntnisse sind die besten Besitztümer.
 (Schriftliche Maturitätsprüfung.)

Themata zu kroatischen Aufsätzen 1873/4.

Zadaće iz hèrvatskoga jezika.

V. Classe (razred).

1. Treba li odmah pèrvi mēsec prionuti uz knjigu?
2. Povodnja i nēzine posljedice.
3. Kakovimi se knjigami pospješuje uēeniĉko naobraženje?
4. Važniji božiĉni obiĉaji našega naroda.
5. Prevod iz nēm. ĉitanke: „Ueber die Germanen.“
6. Kakov odmor, kakova zabava dolikuje uēenikom?
7. O koristi domaće životinje.
8. Bukne li vatra u gradu, što valja raditi?
9. Vrēme jest dragocēno.
10. Prevod iz njem. ĉitanke: „Der jūngere Plinius an Cornelius Tacitus“.
11. Kako so trude roditelji oko školovanja svoje djece?
12. Oprostno slovo suuēenikom.

VI. Classe (razred).

1. Pozdravno slovo sauēenikom.
2. Treba li našem narodu srednjih učilišta?
3. Nadgrobno slovo 2. studenoga 1873.
4. Prevod iz nēm. ĉitanke: „Karls Familie.“
5. Zla društva opasna.
6. Znaĉaj Aleksandra velikoga.
7. Mladost radost.
8. Prevod iz nēm. ĉitanke: „Karlingische Zeiten.“
9. Sebiĉnjak.
10. Što ĉini desnica, neka nezna lēvica.
11. Prevod iz nēm. ĉitanke: „Otto's des I. Wahl und Krönung.“
12. U pohvalu vode (razpravica).

VII. Classe (razred).

1. Bez vježbanja nema vēštine.
2. Znaĉaj Neronov.
3. Prevod iz nēm. ĉitanke: „Sprache und Literatur.“
4. Dužnost da koristimo domovini.
5. Tko je ljudina?
6. Znaĉaj Karla 4.
7. Prevod iz nēm. ĉitanke: „Ueber Poesie als Lebensberuf.“
8. Mudroj glavi jedno oko dosta.
9. Znaĉaj Petra velikoga.
10. Kuda i kako valja putovati?
11. Prevod iz nēm. ĉitanke: „Der Verstand und die Vernunft.“
12. O bērzojavu (razpravica).

Themata zu deutschen Aufsätzen 1873/4.

Zadaće iz němačkoga jezika.

V. Classe (razred).

1. Brief an einen Freund über die verflossenen Herbstferien.
2. Die phönicischen Colonien.
3. Der dritte punische Krieg.
4. Uebersetzung aus dem Kroatischen.
5. Die altegyptische Verfassung.
6. Das Leben eine Reise (Vergleich).
7. Das Leben und die Lehre Buddha's.
8. Das hölzerne Pferd vor Troja und Laokoon.
9. Uebersetzung aus dem Kroatischen.
10. Inhalt der Odyssee.
11. Welche Folgen hat die Unaufmerksamkeit in der Schule für den studirenden Jüngling?
12. Lykurgs Gesetzgebung.
13. Uebersetzung aus dem Kroatischen.
14. Warum sind keine Erinnerungen so schön, wie die aus der Kinderwelt?
15. Uebersetzung aus dem Kroatischen.
16. Ungetrübte Freude wird keinem Sterblichen zu Theil.
17. Uebersetzung aus dem Kroatischen.
18. " " " "
19. Der Eltern Segen baut den Kindern Häuser.

VI. Classe (razred).

1. Die inneren Zustände Roms kurz vor dem Beginne der punischen Kriege.
2. Stefan der Erstgekrönte.
3. Der hannibalische Krieg bis zur Schlacht bei Cannae.
4. Der dritte makedonische Krieg.
5. Kleine Ursachen grosse Wirkungen.
6. Uebersetzung aus dem Kroatischen.
7. Das zweite Triumvirat.
8. Ein guter Freund ist ein grosser Trost im Unglücke.
9. Siegfrieds Tod.
10. Die Ursitze und die älteste Verbreitung der Germanen.
11. Vor welchen Fehlern hat sich der studirende Jüngling besonders zu hüten.
12. Tadel must du lernen tragen,
Dir die Wahrheit lassen sagen,
Nicht darüber dich beklagen,
Wenn es heilsam dich wird nagen.

- VII. Classe (razred).

1. Was braucht der Mensch, um glücklich zu sein ?
2. Die inneren Zustände Deutschlands zur Zeit Maximilians.
3. Ein grosser Mensch spricht edel von der Welt und von sich (Platen).
4. Ueber den Werth der Geschichte.
5. Die Sage vom Doktor Faust.
6. Was soll es heissen, wenn Sokrates sagt: er wisse nur, dass er nichts wisse.
7. Kann auch der studirende Jüngling zum guten Rufe der Anstalt, die er besucht, beitragen?
8. Arndt's biografische Skizze mit Hervorhebung seiner patriotischen und literarischen Verdienste.
9. Charakter der Neizeut.
10. Patriotismus und Kosmopolitismus.
11. Ueber das Götterwesen bei den Deutschen und Slaven.
12. Das Wissen und der Aberglaube.

Zuwachs der Lehrmittel für 1872/3.

I. Bibliothek.

Am Ende des Schuljahres 1871/2 zählte die Lehrer-Bibliothek 898 986 Bände, 419 Hefte. Im Schuljahre 1872/3 u. 1873/4 kamen hiezu:

a) durch Ankauf:

1.	Petermann; Mittheilungen	1872. Heft 5—12.
2.	" "	Ergänzungsband 32.
3.	" "	" 33.

4. Zeitschrift für analytische Chemie 1872.
5. Slavjanski pedagog. 1872.
6. Pfeiffer: Das Nibelungenlied.
7. Weber: Weltgeschichte 9. Band, 2. Theil.
8. " " Register zu Band 5—8.
9. Graham Otto: Chemie II. 12.
10. Zeitschrift für mathematischen und naturwissenschaftlichen Unterricht pro 1873.
11. Der Kammerstenograf pro 1873.
12. Verordnungsblatt des österr. Unterrichtsministeriums pro 1873.
13. Zeitschrift für Meteorologie pro 1873.
14. Zeitschrift für höheres Unterrichtswesen pro 1873.
15. Poggendorfs Annalen der Physik u. Chemie pro 1873.
16. Journal für practische Chemie pro 1873.
17. Russische Revue pro 1873.
18. Sybel, historische Zeitschrift pro 1873.
19. Petermann, Mittheilungen pro 1873.
20. " " Ergänzungsband 34.
21. Weber, Weltgeschichte, 10. Band, 1. Theil.
22. Graham-Otto, Chemie, II, 13—15.
23. Leunis, Synopsis des Pflanzenreiches II. 6.
24. Starine, II—IV.
25. Stari pisci hrvatski. IV.
26. Vetranić, II.
27. Arkiv za poviestnicu jugoslavensku, 11.
28. Domentijan, život sv. Simeuna i sv. Save.
29. Daničić, riečnik, 3 Bände.
30. Bogišić, pisani zakoni I.
31. Daničić, život kraljeva.
32. Komenski, didaktika.
33. Theiner, monumenta slavorum meridionalium, I.
34. Filipović, riečnik, deutsch-kroatisch.
35. Pucić, Spomenici srpski.
36. Scherr, istorija književnosti.
37. Miličević, istorija pedagogije.
38. Dittes, teorija pedagogije.
39. Bošković, istorija svieta.
40. Filaret, istoričeski učenje od otea crkvi.
41. Žitja svatih.
42. Innokenti, bogoslovje običitelno.
43. Klöder, Erdkunde.
44. Hesse, die Gerade, der Punct und der Kreis.
45. Brunner, Kunstgenossen.
46. Schmid, Meteorologie.
47. Hinterberger, chemische Technik.
48. Ritter, allgemeine Erdkunde.

49. Ritter, Geschichte der Ezdkunde.
50. „ Europa.
51. Naumann, Fortschritte der Chemie.
52. Baltzar, Elemente der Mathematik, 1. 2.
53. Hirth, das gesammte Turnwesen.
54. Pädagogische Bibliothek von Richter
55. Ulrich, System der Logik.
56. Pichler, Geschichte der kirchlichen Trennung.
57. Honegger, Literatur u. Cultur des 19. Jahrhunderts.
58. Wilmar, Literaturgeschichte.
59. Sybel, kleine historische Schriften.
60. Reidt, Aufgaben aus der Trigonometrie und Stereometrie 1. 2.
61. Büdinger, österreichische Geschichte.
62. Roscoe, Lehrbuch der Chemie.
63. Hasselt, Giftlehre.
64. Beer, höhere Optik.
65. Schlottke, Hauptaufgaben der darstellenden Geometrie.
66. „ stereoscopische Figuren aus der Stereometrie.
67. Geschichte der Malerei.
68. Leskien, Handbuch der altbulgarischen Sprache.
69. Ranke, serbische Revolution.
70. Buff et Kopp, theoretische Chemie.
71. Burkhardt, Kultur und Renaissance.
72. Kaufmann und Schwenk, Aufgaben aus der darstellenden Geometrie.
73. Kirchhof, Sonnenspectrum.
74. Staudt, Geometrie der Lage.
75. „ Beiträge zur Geometrie der Lage.
76. Emsmann, mathematische Excursionen.
77. Lübke, Grundriss der Kunstgeschichte.
78. Döllinger, Reformation.
79. Stammer, chemische Rechenaufgaben.
80. „ Auflösungen zu chem. Aufgaben.
81. Schnuse, Grundlehren der neueren Geometrie.

b) Durch Geschenke.

1. Rad akademije jugoslavenske 20—23.
2. Sitzungsberichte der mathem.-naturhistorischen Klasse der Akademie der Wissenschaften in Wien pro 1873:
3. Šlosser, Kačunovice.
4. „ Ždralavice.

II. Das phisikalische Cabinet.

1) O. Grove'sche Elemente, jedes 24□" Platinfläche, 2) Bregnet's Metallthermometer, 3) Flachzange, 4) 1 Hammer, 5) 1 Säge.

III. Das naturhistorische Cabinet.

a) durch Ankauf.

1. Skelett von *Homo sapiens*.
2. „ einer Katze.
3. „ einer Gans.
4. „ eines Karpfens.

b) durch Geschenke.

Es schenkten:

1) Herr Dr. Keller 25 St. Algen, 2) Herr Stolba eine Druse Bergkrystall, 3) H. Jamnicky eine Schlange, 4) H. Hegedüs 2 Versteinerungen, 5) H. Jovanović aus Pazarište 3 Pyritkrystalle, 6) H. Dr. Novotny 1 versteinerten Seeigel, 7. H. Branković 8 Versteinerungen, 8) die Schüler: Sturm 4, Šoštarić 3, Löffler 3, Viethe, Blauborn, Končar und Reich je 1 Versteinerung.

IV. Mathematisches Cabinet.

1. Eine Gerade in 5 verschiedenen Lagen.
2. Ein sechseitiges Prisma in 3 verschiedenen Lagen.
3. Ein Würfel in 3 Lagen.
4. Drei Kegelschnitte mit 3 zerlegbaren Kegeln.
5. a) Eine Ebene und b) eine Gerade durchschneidend eine Ebene von Spiegelglas.
6. Durchgang zweier Cylinder in 2 Lagen.
7. Zwei Kugeln und ihre Schatten.
8. Aufwickelbare Schraubenfläche aus Drat.
9. Hyperbolisches Paraboloid, die erzeugende Gerade parallel zur horizontalen Ebene.
10. Hyperbolisches Paraboloid, die erzeugende Gerade parallel zur lothrechten Ebene.
11. Hyperbolisches Paraboloid, die erzeugende Gerade berührt drei sich nicht schneidende Gerade mit einem elliptischen Schnitte.

Ausserdem wurden die 1. und 2. Abtheilung der Modellensammlung von Schröder aus Darmstadt für die descriptive Geometrie angeschafft.

V. Für die Kartensammlung.

1. Stieler, Handatlas.
2. Sprunner, historisch-geographischer Schulatlas.
3. Berghaus, physikalischer Schulatlas
4. Sydow' Wandkarte von Australien.

VI. Für das Freihandzeichnen.

1. Die Gewerbehalle 1872.
2. „ „ 1873.
3. Hermes, Zeichenschule, Ornamente.
4. Taubinger, Figureschule.
5. „ Figuren.
6. Höger, Landschaften.
7. Leyboldt, Studienköpfe.
8. Schreiber, Holzmalerei.
9. Schwith. Decorationsmalerei.
10. Lay et Fischbach, südslavische Ornamente.

VII Die Münzsammlung.

Es schenken:

1) Herr Obrlnt. Wagner 150; 2) Hr. Branković 8 römische Münzen; 3) Hr. Lukević 1 Silbermünze; 4) Hr. Obrlnt. Seifert 16 Kupfermünzen; 5) Hr. Director Šoštarić 1 französische Banknote von 1792 und 2 öst. Banknoten von 1800 u. 1849. 6) Die Schüler: Prica 3 Silber- und 4 Kupfermünzen, Matiević eine Silbermünze, Löffler 7, Viethe 3, Šoštarić und Šojat je 2, Orešković 1 Kupfermünze.

VIII. Für den Gesangsunterricht.

1. Vier deutsche Quartette-Partituren.
2. Drei Quartette einfacher Aufsatz.
3. Eine Partitur von der „Hrvatska hymna“.
4. „ „ „ „Predivo je prela“.
5. Kirchenlieder: a) „Dišemo veseli“, b) „Ja vjerujem“.
6. Das Lied „Začinka“.
7. Ein Quartett vom Liede „Na boj“.
8. „ „ „ „ „Večerna“.
9. „ „ „ „ „Zapuščena“.
10. „ „ „ „ „Pjesma lovčeva“.

Zuwachs der Lehrmittel für 1873|4.

I. Bibliothek.

1. Döll, Realschule 1873, 1874.
2. Richter, pädagogische Bibliothek
3. Verordnungsblatt des öster. Unt. Ministeriums pro 1874.
4. Lehrbuch der Religion von Vilmers, 4 B.

5. П. Солярскін 2. т.
6. Иден совршениа и православіе.
7. Lewas, Göthes Leben und Schriften, Volksausgabe 3. Bd.
8. Miklošić, sintaksa, svezak 6.
9. Ljubić listine, izd. jugosl. akad. 4. knjig.
10. Miklošić, Beiträge zur Kenntniss der slavischen Volkspoesie.
11. Rački, Assemanovo Evangjelje (11. viek.)
12. Daničić, poslovice.
13. Novaković, Istoria srbske književnosti.
14. Kujundjić, Logika.
15. Vraz, razna djela.
16. Relković, Satir.
17. Gjorgjić, razna djela.
18. Ranjina, različne pjesmi.
19. Palmotić, Kristiada
20. Jagić, das Leben der Wurzel dê in den sl. Sprachen.
21. Rački, Izprave o uroti Zrinskoga i Frankopana.
22. Kukuljević, povjestni spomenici 2. knj.
23. Arkiv za jugosl. povjestnicu 12. knj.
24. Tkalčić, povjestni spomenici I, II, knj.
25. Crelle-Bockhardt, Zeitschrift für Mathematik. 1873/4.
26. Schlömilch, Zeitschrift für Math. et Physik 1873/4.
27. Dienger, Variationsrechnung.
28. Brude, das Zeichnen der Stereometrie sammt den stereoscopischen Bildern.
29. Poggendorf, Annalen. 1874.
30. Revue bibliographique universelle.
31. Petermann, Mittheilungen. 1874.
32. Petermann, Ergänzungen dazu.
33. Weber, Weltgeschichte. (Fortsetzung)
34. Sybel, historische Zeitschrift.
35. Rački, odlomei iz državnog prava.
36. Kammerstenograf, 1874.
37. Spiess, Turnbuch für Schulen 2. B.
38. Leunis, Schluss.

II. Das naturhistorische Cabinet.

1. Skelett von *Iacerta viridis*.
2. Skelett von einer Schlange.
3. *Hypudaeus arvalis*.
4. *Cysticercus cellulosae*.
5. *Coenuorus cerebri*.
6. *Ascidia*.
7. *Salpa conaria*.
8. Injectionen.

III. Das mathematische Cabinet.

1. messingener Tafelzirkel.

IV. Für die Kartensammlung.

Handtke, Iztočna i zapadna polutka.

V. Für das Freihandzeichnen.

1. Gewerbehalle, fortlaufende Zeitschrift.
2. Owen Johns, die Grammatik der Ornamentik in Farbendruck.
3. Taubinger, Ornamententwürfe, 24. B.
4. Thierry, klassische Ornamente in Contur 6. u. 12. Heft.
5. Julien, 6. B. antike Köpfe.
6. Gypsabgüsse aus dem österr. Museum für Kunst u. Industrie in Wien.
Nro. 53, 154, 188, 189, 250, 316, 323, 326.
7. Männlicher Kopf-Relief.
8. Idealer männlicher Kopf-Relief.
9. Relief von Ritschel 2. St.

D.

Der h. Gottesdienst wurde wie gewöhnlich abgehalten. Die Exhorte wurde für die Schüler der Oberrealschule im Winter um 8 Uhr, für die Schüler der Unterrealschule um 8¹/₂ Uhr (im Sommer 1 Stunde früher) abgehalten. Zur h. Beicht und Communion wurden die Schüler fünfmal im Jahre geführt und wohnten in der Osterwoche den Exercitien bei.

Ueberdiess beteiligte sich die Schuljugend an den Processionen in den Bittagen und am Frohnleichnamfeste. Das Fest des h. Alojsius wurde festlich begangen. Die Jugend des gr. or. Ritus empfing dreimal im Jahre das Sakrament der Busse und des Altars und beteiligte sich an den Processionen und Festen ihres Ritus.

Ebenso nahmen die Israeliten an den Festen ihrer Religionsgemeinde Anteil und wurden dieselben an ihren Feiertagen beurlaubt.

E. Verordnungen des hohen k. k. General-Commando.

a) Folgende Lehrbücher und Lehrbehelfe sind zulässig.

- Vukasović. Uebersetzung des Thierreiches von Pokorny. G. C. V. vom 30. September 1872 G. V. Abth. C. U./Inn. Nr. 2323.
- Balenović. Uebersetzung der Liturgik von Dr. Inocenz Fenzel. G. C. vom 12. October 1872 G. V. A. C. U./Inn. Nr. 2520.

- K u i r's**, Grundlehren der höheren Arithmetik als Hilfsbuch zu dem Wiederholungsunterrichte in der 7. Klasse anempfohlen. G. C. V. vom 31. October 1872 G. V. A. C. U./Inn. Nr. 1680.
- H a n d t k e's**, Wandkarten mit kroatischem Text von Dr. Matković G. C. V. vom 4. Nov. 1872 G. V. A. C. U./Inn. Nr. 2755.
- P e x i d e r**, metrička mjera. G. C. V. vom 30. Jänner 1873 G. V. A. Unt. Nr. 208.
- E i s e n h u t h's** Gesangbuch, napjevi crkvenih pjesama. G. C. V. vom 27 Februar 1873 Abth. Unt. Nr. 225.
- Dr. Matković**, Die Planigloben und Europa mit kroatischem Texte. k. k. G. C. V. vom 23. April 1873 Ab. Unt. Nr. 694.

b) Anschaffungen von Lehrmitteln und Schuleinrichtungsgegenständen ausser der Dotation.

Mit k. k. G. C. V. vom 7. November 1872 G. V. A. C. U./Inn. Nr. 2549 wurde die Anschaffung von Einrichtungsstücken im annähernden Betrage von 1400 fl. bewilligt.

Mit k. k. G. C. V. vom 4. December 1872 G. V. A. C. U./Inn. Nr. 3059. wurden von der aufgelassenen Militärschule zu Thurn 108 Stück Turnapparate, 64 Stück Fechtrequisiten und 14 Stück Reisszeuge, ferner Schultische, Drath- und Holzmodelle dieser Anstalt zugewiesen.

Mit k. k. G. C. V. vom 12. Februar 1873 G. V. Ab. Unt. Nr. 287 wurde die Anschaffung von 9 zweiarmigen und 3 einarmigen Lampen im Beköstigungswerthe von 168 fl. bewilligt.

Zufolge k. k. G. C. V. vom 15. April 1873 G. V. A. Unt. Nr. 907 wurden von der k. k. Unterrealschule zu Petrinja an diese Anstalt 107 Stück Rahmen für Zeichnungsvorlegblätter abgetreten.

Mit k. k. G. C. V. vom 28. Juni 1873 G. V. Ab. Unt. Nr. 1552 wurde die Anschaffung beider Abtheilungen der Modelle für darstellende Geometrie im Beköstigungsbetrage von 204 fl. bewilligt.

Zur Einübung der Schüler in Anwendung des metrischen Masses und Gewichtes, wurden die vom Lehrer Michael Günther in Wien zusammengestellten Modelle im Betrage von 36 fl. von der hohen Stelle angeschafft und dieser Anstalt zugesendet. K. k. G. C. V. vom 2. Juni 1873 G. V. A. Unt. Nr. 1303.

c) Bezüglich der Veränderungen im Lehrkörper.

Laut Zuschrift des k. k. Landesschulrathes zu Görz vom 7. November 1872 Nr. 1144 wurde der Professor für das Freihandzeichnen H. Aloys Möstl an die Oberrealschule zu Görz ernannt. Der Supplent für Freihandzeichnen H. Georg Fridrich wurde von Petrinja an diese Anstalt übersetzt. k. k. G. C. V. vom 26. November 1872 G. V. Ab. C. U./Inn. Nr. 3078.

Der k. k. Professor an der Oberrealschule zu Pančova H. Anton Slezak wurde für Chemie und Naturgeschichte, der Lehramtskandidat Michael Brašnić für Geschichte und Geografie ernannt; dagegen wurde der k. k. Professor H. Emanuel Kregez an das Obergymnasium zu Vinkovce versetzt, ferner wurde der an die Unterrealschule zu Gospić ernannte und dieser Anstalt zugetheilte Reallehrer H. Stefan Vorgić seiner früheren Bestimmung zugewiesen und der Reallehrer zu Gospić H. Johann Jamnicky dieser Anstalt zugetheilt; k. k. G. C. V. vom 12. September 1872 G. V. A. C. U./Inn. Nr. 2164.

Da der hieher ernannte Professor H. Anton Slezak dem Rufe nach Sternberg folgte, so wurde der Reallehrer H. Stefan Vorgić bis auf weitere hohe Weisung hier belassen; k. k. G. C. V. vom 11. Oktober 1872 G. V. A. C. U./Inn. Nr. 2505.

Mit k. k. G. C. V. vom 17. November 1872 F. V. A. C. U./Inn. Nr. 2974. wurde der an die k. k. Oberrealschule zu Pančova ernannte Professor Josef Spinka von seiner Dienstleistung an dieser Anstalt enthoben.

Sr. Exzellenz der kommandirende General F. Z. M. Anton Freiherr Mollinary hat auf Vorschlag des Landesschulrathes den bisherigen Religionsprofessor H. Josef Jagunić auf Grund der erlangten Lehrbefähigung für kroatische Sprache an Oberrealschulen zum Professor dieser Sprache an dieser Anstalt ernannt; k. k. G. C. V. vom 25. März 1873 G. V. A. Unt. Nr. 648.

Mit Verordnung vom 25. April 1873 G. V. Abth. Unt. Nr. 965 wurde der absolvirte Realschüler Radoslav Grgić dieser Anstalt als prov. Supplent bis zu Ende dieses Schuljahres zugetheilt.

Der an der Gumpendorfer Kommunal - Oberrealschule zu Wien angestellte provisorische Assistent Lehramtskandidat Markus Mikšić wurde mit Verordnung vom 20. Juni 1873 G. V. Abth. Nr. 1475 zum wirklichen Professor für darstellende Geometrie und Mathematik an dieser Anstalt ernannt.

d. Anderweitige hohe Erlässe.

Das hochwürdige erzbischöfliche Consistorium hat mit Erlass vom 28. Mai 1873 Z. 820 den Herrn Vize-Erzpriester und Pfarrer zu Dubovae Ivan Mašek zum beständigen Ordinariats - Commissär zur Ueberwachung des Religionsunterrichtes für diese Oberrealschule ernannt.

Mit Dekret vom 30. Oktober 1872 G. V. A. C. U./Inn. Nr. 1800 wurde der Direktor dieser Anstalt H. Sigmund Šoštarić zum Mitgliede des Landesschulrates für die kroatisch-slavonische Militärgrenze ernannt.

Mit Dekret vom 4. April 1872 Abth. Unt. Nr. 507 wurde Professor Franz Kreminger zum Prüfungskommissär für Bürgerschulen ernannt.

Mit k. k. G. C. V. vom 24. April 1873 G. V. A. Unt. Nr. 914 geschah folgende Mittheilung: Mit allerhöchster Entschliessung vom 4. April 1873 werden die Ruhegehälter des Lehrpersonales an den Staatsmittelschulen in der Militärgrenze in folgender Weise geregelt:

vom vollstreckten	10	bis	15	Jahre	mit	$\frac{2}{6}$
"	"	15	"	20	"	$\frac{3}{6}$
"	"	20	"	25	"	$\frac{4}{6}$
"	"	25	"	30	"	$\frac{5}{6}$

des zuletzt behobenen Gehaltes, nach 30 Jahren aber mit dem ganzen Gehalte zu bemessen.

Denjenigen Mitgliedern des Lehrstandes, welche eine anrechenbare Dienstzeit von 10 Dienstjahren noch nicht vollstreckt haben, gebührt nur eine Abfertigung, welche in der Regel mit dem einjährigen Betrage ihres anrechnungsfähigen Aktivitätsgehaltes zu bemessen ist und einen ein und einhalbjährigen Betrag nicht überschreiten darf.

F. Chronik der Anstalt.

Das Schuljahr begann am 1. Oktober mit einem feierlichen Gottesdienste in beiden Kirchen.

Am 4. October wurde der Namenstag Sr. Majestät des Kaisers und am 19. November der Namenstag Ihr. Majestät der Kaiserin gefeiert.

Am 2. December wurde das 25jährige Regierungsjubiläum Sr. Majestät des Kaisers festlich begangen.

Am 15. Feber wurde das I. Semester geschlossen und am 23. Feber das II. begonnen.

Der Herr Landes-Mittelschulen-Inspector besuchte die Lehranstalt mehrmals im Jahre, unterzog sie jedesmal einer eingehenden Inspection.

Die schriftlichen Maturitätsprüfungen wurden Anfangs Juli, die mündlichen im J. 1873 Ende Juli, im J. 1874 anfangs August gehalten, wobei im Vorjahre die Schüler Mojsia Medić, Nikola Prica für reif mit Auszeichnung, Julius Bartaković, Ivan Bielić, Isak Kordić, Jovan Ljuština, Dragutin Šir, Nikola Tesla für reif, und im heurigen Jahre Nikola Božanić, Dane Krga, Ivan Modrušan, Adolf Seifert für reif mit Auszeichnung, Ljubomir Dobrić, Glamočlija Ivan, Luka Momčilović, Milutin Pokrajac, Bogdan Sekirica für reif erklärt wurden.

I.

Pregled tlakomjernih visina (u pariških crta 300+) na 0° Reaumura svedenih.

Mjeseca	Mjesečni promjer				Najveća visina			Najmanja visina			
	u 7 ^s	u 2 ^s	u 9 ^s	Promjer.	7 ^s	2 ^s	9 ^s	7 ^s	2 ^s	9 ^s	
					dne	2.	1.	1.	9.	9.	9.
siečnja.	32·81	32·60	33·83	32·83		37·14	36·50	37·51	25·65	25·45	27·06
					„	5.	5.	22.	27.	27.	26.
veljače.	34·61	33·39	34·63	34·54		36·59	36·54	36·70	26·82	26·72	27·49
					„	4.	4.	4.	25.	25.	25.
ožujka.	32·32	32·03	32·22	32·19		38·78	38·76	38·43	25·16	32·50	25·15
					„	12.	12.	11.	21.	21.	20.
travnja.	31·56	31·37	31·64	31·52		35·45	34·77	34·83	26·80	26·86	27·63
					„	1.	1.	1.	10.	10.	10.
svibnja.	32·24	31·83	31·97	32·00		34·88	34·66	34·73	28·77	28·60	29·14
					„	16.	17.	16.	4.	4.	10.
lipnja.	32·28	31·94	32·09	32·10		34·93	34·31	34·72	29·13	28·93	29·56
					„	22.	22.	21.	16.	15.	15.
srpnja.	32·63	32·24	32·28	32·38		34·72	33·80	34·72	31·14	30·42	30·17
					„	26	29.	25.	4.	8.	3.
kolovoza.	32·31	31·97	32·17	31·15		34·35	33·67	34·15	28·80	29·18	29·18
					„	28.	27.	27.	21.	20.	20.
rujna.	32·97	32·68	32·90	32·85		36·00	35·80	35·99	27·82	28·80	28·89
					„	7.	7.	7.	25.	25.	25.
listopada.	32·55	32·27	32·51	32·44		35·27	35·25	35·82	27·81	27·20	28·66
					„	8.	8.	7.	11.	12.	12.
studenoga.	32·94	32·54	32·90	32·80		37·11	36·77	36·68	27·45	26·07	26·36
					„	30·31,	20.	20.	12.	4.	9.
prosinea.	32·41	31·21	32·60	31·04		37·00	37·16	37·37	26·47	25·02	26·45
Godišnji promjer	32·64	32·26	32·65	32·46							

II. Pregled toplote po Reaumurovom toplomeru.

M j e s e c a	Mjesečni promjer.				Najveća						Najmanja		
				Pro- mjer.	T o p l o t a								
	7s	2s	9s		7s	2s	9s	7s	2s	9s			
siečnja.	—0·70	+1·68	—0·40	+0·17	dne	6.i 25.	6.i 25.	25.	13.	25.	1.		
						+5·6	+8·6	+5·0	—6·4	—5·0	—52		
veljače.	+0·78	+3·28	+1·93	+2·00	"	26.	25.	25.	29.	14.	29.		
						+6·6	+11·3	+8·2	—3·6	+0·3	—1·0		
ožujka.	+2·86	+8·86	+4·53	+5·35	,	30.	30.	30.	1.	19.	7.		
						+7·5	+17·8	+10·6	—6·3	+1·6	—0·2		
travnja.	+7·35	+13·59	+9·15	+10·03	"	21.i 3.	13.	24.	10.	9.	9.		
						+11·8	+19·8	+18·4	+0·8	+5·8	+4·2		
svibnja.	+12·09	+17·81	+12·15	+14·02	"	21.	20.	21.	3.	28.	12.		
						+17·0	+24·2	+10·4	+7·8	+11·2	+8·4		
lipnja.	+14·03	+17·90	+13·33	+15·09	"	1.10.30	30.	26.	24.	27.	6.		
						+16·8	+23·6	+18·2	+11·9	+13·2	+10·2		
srpnja.	+14·86	+20·83	+15·52	+17·07	"	19.i 31.	31.	31.	23.	6.	6.		
						+17·6	+26·0	+21·4	+11·2	+14·6	+11·6		
kolovoza.	+13·21	+19·46	+14·17	+15·61	"	26.	28.	26.	26	28.	26.		
						+8·3	+11·0	+9·8	+9·8	+11·0	+9·8		
rujna.	+10·33	+6·16	+12·38	+13·29	"	20.	8.	9.14.	22.	23.	27.		
						+12·9	+22·9	+16·6	+1·3	+9·5	+6·4		
listopada.	+8·15	+13·94	+9·91	+10·67	"	15.29.	5.	6.	17.	31.	31.		
						+11·2	+19·6	+14·8	+3·6	+10·0	+4·4		
studenoga.	+5·09	+9·46	+5·59	+6·71	"	29.	3.	28.	13.	12.	12.		
						+11·4	+14·8	+10·8	0·0	+0·3	+1·2		
prosinea.	+3·71	+6·13	+4·90	+4·91	"	3.	2.	3.	3.	24.	25.		
						+15·2	+16·5	+13·8	+13·8	+0·4	+0·2		
Godišnji promjer.	+7·63	+12·10	+8·63	+9·58									

IV. Zračna vlaga u postotkih maxima i naoblaka u vrijeme najmanje vlage.

M j e s e c a	Mjesečni promjer				Najmanja vlaga			Naoblaka		
	7 ^s	2 ^s	9 ^s	Pro- mjer.	7 ^s	2 ^s	9 ^s	7 ^s	2 ^s	9 ^s
siječnja	92	89	93	92	dne 6. 19. 79 63 28. 25. 13.	6. 6. 63 64 25. 13.	19. 64	—	9	—
veljače	93	85	91	90	" 55 44 13. 30.	44 74 30. 30.	74 56	—	5	—
ožujka	92	64	83	80	" 74 27 4. 13.	27 56 13. 10.11.24.	56 10.11.24.	—	4	—
travnja	86	55	76	72	" 60 11 2. 19.23.	11 55 19.23. 21.	55 21.	—	0	—
svibnja	73	48	71	64	" 50 29 20. 13.	29 43 13. 26.	43 26.	—	0	—
lipnja	78	61	83	74	" 53 36 4. 25.	36 59 25. 30.	59 30.	—	5	—
srpnja	83	53	81	72	" 57 35 10. 18.	35 50 18. 13.	50 13.	—	0	—
kolovoza	86	53	83	74	" 54 17 15. 6.	17 57 6. 75	57 75	—	9	—
rujna	94	67	91	84	" 77 45 26. 3.	45 75 3. 12.	75 12.	—	0	—
listopada	95	72	91	86	" 81 43 3.28. 3.	43 73 3. 27.	73 27.	—	1	—
studenoga	95	77	94	89	" 79 49 5. 10.	49 71 10. 10.	71 10.	—	4	—
prosinea	91	81	89	87	" 48 49	49 65	65	10	—	—
Godišnji promjer	98	67	86	80					—	—

V.

Naoblaka (od 0—10).

M j e s e c a	Mjesečni promjer.			
	7 ^s	2 ^s	9 ^s	Pro- mjer.
siečnja	9.3	8.2	9.0	8.8
veljače	9.4	6.0	8.8	8.1
ožujka	6.7	5.9	5.5	6.0
travaja	5.0	6.1	4.5	5.2
svibnja	5.2	5.9	4.8	5.3
lipnja	4.9	5.9	5.0	5.3
srpnja	3.6	4.0	3.9	3.8
kolovoza	4.2	4.6	4.0	4.3
rujna	3.5	4.0	3.4	3.6
listopada	6.0	5.7	4.4	5.4
studenoga	6.4	6.3	5.2	6.0
prosinea	8.6	7.8	6.7	7.7
Godišnji promjer	6.1	6.1	5.5	5.9

Vjetar	u siječnju				u veljači				u ožujku				u travnju				u svibnju				u lipnju				u srpnju				u kolovožu				u rujnu				u listopadu				u studenu				u prosincu				u cijeloj godini			
	kolikoput u % dne			jakost	kolikoput u % dne			jakost	kolikoput u % dne			jakost	kolikoput u % dne			jakost	kolikoput u % dne			jakost	kolikoput u % dne			jakost	kolikoput u % dne			jakost	kolikoput u % dne			jakost	kolikoput u % dne			jakost	kolikoput u % dne			jakost	kolikoput u % dne			jakost								
sjeverni	21	22	10.	6	25	29	13. 14.	3	14	16	19.	6	32	35	10.	8	17	18	1.	5	14	15	23.	3	19	20	5.	3	16	17	12.	2	16	18	26.	4	15	16	8.	2	11	12	3.	2	18	19	12. 17. 18. 19.	1	218	20	4	
sjevero- iztočni	7	8	1.	5	9	10	14.	3	10	11	3.	5	5	6	6.	8	3	3	13. 29.	1	7	8	16. 18. 29.	1	4	4	10.	3	10	11	25. 30.	2	8	8	1. 2. 5. 23.	1	6	6	12. 14. 20.	1	3	3	—	0	12	13	8. 11. 12. 16.	1	84	8	3	
iztočni	5	5	—	0	8	9	28.	5	11	12	5. 21.	3	11	12	6. 21. 27.	4	4	4	15.	1	10	11	18.	3	8	9	26.	2	23	25	16.	2	9	10	2. 10. 15. 16. 22. 27.	1	11	12	9. 29.	1	6	7	12.	1	0	0	—	—	106	10	2	
jugo-iztočni	2	2	4.	4	3	3	20.	1	3	3	11.	1	6	7	9.	5	0	0	—	—	1	1	16.	1	7	7	30.	4	12	13	17.	4	4	3	26.	1	3	3	1.	1	5	6	11.	2	0	0	—	—	46	4	2	
južni	12	13	25.	5	11	13	23.	3	19	20	18.	4	16	18	21.	8	34	37	18.	8	9	10	8.	5	7	7	27.	2	10	11	5. 11. 19. 31.	1	11	12	9. 14. 25. 29.	1	9	10	21.	4	22	24	2.	17	18	11.	6	176	16	11		
jugozapadni	10	11	6.	7	8	9	25.	5	11	11	19.	4	7	8	22.	6	9	10	22.	8	7	8	8.	3	8	9	31.	5	5	5	8.	4	19	21	19.	7	22	24	12.	4	16	18	26.	6	13	14	24.	6	135	12	5	
zapadni	22	24	u 2 ^s 6.	5	17	19	25.	6	13	14	7.	1	10	11	1. 19.	2	21	22	8.	3	33	37	9. 26.	4	35	38	6. 7. 30.	3	9	10	5. 7. 20.	1	19	21	24.	2	16	17	26.	6	21	23	22.	3	26	28	10.	3	242	22	3	
sjevero- zapadni	14	15	9.	2	6	7	18.	2	12	13	12.	5	3	3	13.	1	5	6	11. 29. 31.	1	9	10	1. 15. 21.	1	5	5	2.	2	8	9	3.	2	4	4	—	0	11	12	1. 11. 22. 30. 31.	1	6	7	13.	2	7	8	22.	1	90	8	2	

* Kod ovih opazivanja rabio mi anemometer od Brussoti-a.

VII. Množina obo

M j e s e c	na □ stopu parižku*)	k l a n a b i l o		
		kiše za	tuče	grm- ljavina
siečanj	65·45	10	—	1
veljača	35·27	12	1	—
ožujak	92·66	11	—	—
travanj	74·04	11	1	3
svibanj	30·46	9	—	2
lipanj	111·07	16	—	5
srpanj	32·10	8	—	8
kolovoz	128·30	13	—	8
rujan	201·51	14	—	3
listopad	168·95	16	—	3
studenj	121·50	9	—	—
prosinac	63·45	8	—	—
u cijeloj godini	925·66	137·5	3	33

*) Parižka stopa = 1·027617 beč. sto

Bečka stopa = 0·9730369 par. sto